

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Bakalárska práca

(Obsahová analýza)

2024

Sarah Salayová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Postoje veřejnosti k uživatelům pervitínu

Obsahová analýza

Autor/ka práce: Sarah Salayová

Studijní program: Sociologie a sociální politika

Vedoucí práce: Mgr. Martin Nekola Ph.D

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 28.4.2024

Sarah Salayová

Bibliografický záznam

Salayová, Sarah. 2024, *Postoje verejnosti k užívateľom pervitínu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálných vied, Institut sociologických štúdií, 2024, 53 s. Vedúci bakalárskej práce Mgr. Martin Nekola, Ph.D.

Rozsah práce: 53 s.

Abstrakt

Bakalárska práca sa zaoberá mediálnou reprezentáciou užívateľov pervitínu. Cieľom práce je identifikovať a zhodnotiť, ako mediálne výstupy prezentujú a diskutujú o užívateľoch pervitínu. Konkrétne sa snažíme identifikovať a zhodnotiť vzory, stereotypy a predsudky, ktoré sa vyskytujú v médiách v súvislosti s užívateľmi pervitínu. Zameriava sa aj na prijatie alebo vylúčenie vopred vytvorených hypotéz.

Pre túto prácu bola zvolená kvantitatívna obsahová analýza 75 vybraných článkov tlačenej a online forme spravodajského charakteru. Využité boli články z časového rozpätia 2021-2024. Cieľom bolo identifikovať frekvenciu výskytu stigmy, menšiny/rasy, vybraných tém a iných vytvorených kľúčových aspektov. Zozbierané dáta boli následne systematicky kódované a kategorizované, na základe cieľov výskumu. Po kódovaní nasledovala analýza dát vykonaná v exceli.

Hlavné zistenia, ktoré vyšli z analýzy dát prijímali obe vytvorené hypotézy. Užívateľia pervitínu sú v médiách zobrazovaní stereotypným a stigmatizujúcim spôsobom. Taktiež výsledky poukazujú na to, že rómska komunita je v médiách v spojení s užívaním pervitínu nadprezentovaná. Články, v ktorých boli rómovia spájaní s užívaním pervitínu mali vo väčšine prípadov negatívny postoj.

Práca poukazuje na problematické trendy v mediálnom zobrazovaní užívateľov pervitínu, s dôrazom na stereotypy a predsudky, ktorým čelia, a na diskrimináciu rómskej komunity v súvislosti s touto problematikou. Tieto zistenia zdôrazňujú potrebu kritického vnímania mediálnych informácií o užívateľoch drog a o rómskej komunite a podporu inkluzívneho a zodpovedného informovania o tejto problematike.

Abstract

This Bachelor thesis investigates how media outlets portray and discuss meth users. Specifically, the thesis aims to identify and analyze the patterns, stereotypes, and biases present in media portrayals of meth users. It also seeks to confirm or reject pre-established hypotheses.

The thesis employed a quantitative content analysis of 75 selected print and online news articles published between 2021 and 2024. The analysis focused on identifying the frequency of stigma, minority/race representation, selected topics, and other key aspects. The

collected data was then systematically coded and categorized based on the research objectives. After coding, data analysis was conducted using Excel.

The main findings from the data analysis confirmed both pre-established hypotheses. Meth users are portrayed in the media in a stereotypical and stigmatizing way. Additionally, the results indicate that the Roma community is overrepresented in the media in connection with meth use. Articles associating Roma people with meth use were predominantly negative in tone.

The thesis highlights problematic trends in the media portrayal of meth users, emphasizing the stereotypes and prejudices they face, as well as the discrimination against the Roma community in relation to this issue. These findings underline the need for critical thinking regarding media information about drug users and the Roma community, and the importance of promoting inclusive and responsible reporting on this issue.

Kľúčové slová

Drogová závislosť, pervitín, mediálna reprezentácia, stigma, stereotypy

Keywords

Drug addiction, methamphetamine, media image, stigma, stereotypes

Title/název práce

Postoje verejnosti k užívateľom pervitínu

Public attitudes towards crystal meth users

Pod'akovanie

V rámci tejto bakalárskej práce by som rada vyjadrila svoju vďačnosť všetkým, ktorí mi akýmkoľvek spôsobom pomohli pri jej vypracovaní. V prvom rade by som rád/rada poďakovala môjmu vedúcemu práce, Mgr. Martinovi Nekolovi, Ph.D., za jeho cenné vedenie, rady, trpezlivosť a odbornú podporu počas celého procesu písania práce. Ďalej by som rád/rada vyjadrila vďaku Mgr. Magdalene Mouralovej za vedenie bakalárskeho seminára a za jej vzácne rady a podporu. Veľká vďaka patrí aj mojim rodičom za ich podporu a povzbudenie počas celého môjho štúdia.

Obsah

Úvod	10
1. Ciele práce a hypotézy	11
1.1 Ciel práce	11
1.2 Hypotézy	11
2. Teretický rámec	11
2.1 Drogy a drogová závislosť	12
2.1.1 Drogy v súčasnosti v Českej republike	12
2.1.2 Pervitin	13
2.1.3 História pervitínu v Českej republike	14
2.2 Stigmatizácia	15
2.2.1 Sociálna deviácia	15
2.2.2 Teória nálepkovania	16
2.2.3 Pojem stigma	17
2.2.3.1 Proces stigmatizácie	19
2.2.3.2 Rozdiel medzi predsudkom a stereotypom	19
2.2.4 Dôsledky stigmatizácie	21
2.3 Média	22
2.3.1 Vznik a rozvoj masových médií	23
2.3.2 Funkcie médií	24
2.3.3 Vplyv médií na spoločnosť	26
3. Dosiaľ získané poznatky	27
4. Praktická časť - metodológia	29
4.1 Výskumná metóda	30
4.2 Analytický postup - kódovanie	31
4.3 Postup obsahovej analýzy	33
5. Výsledky analýzy	34
5.1 Hypotéza číslo 1	35
5.2 Hypotéza číslo 2	41
5.3 Iné zistenia	45
5.3.1 Spojitosť pervitínu s inými návykovými látkami a nenávykovými závislosťami.	46

5.3.2 Postoje prezentované v skúmaných článkoch	48
5.4 Limity štúdie	49
5.5 Implikácie a doporučenie	49
Záver	50
Bibliografia	53

Úvod

Česká republika je v okolitých európskych štátoch známa častým užívaním a domácou výrobou pervitínu (metamfetamínu). Užívanie pervitínu je v Českej republike už dlhodobým spoločenským problémom, ktorý je vnímaný aj ako problém so zákonom, teda kriminalitou. Užívanie a taktiež výroba pervitínu sú sami o sebe nelegálne činnosti, avšak užívanie pervitínu je v mnohých prípadoch dôvodom, prečo sa stali iné nelegálne činy, ako sú krádeže, predaj drog či iné. Skutočné prepuknutie tejto drogy do českých ulíc prišlo až v 90. rokoch minulého storočia po revolúcii, kedy sa táto droga začala rýchlo šíriť. Podľa národného monitorovacieho strediska pre drogy a závislosti predstavuje pervitín hlavnú rizikovú drogu spojenú s problémovým užívaním v Českej republike (Vlada.gov. 2022). So spomínanou drogou je v spoločnosti vytvorených mnoho stigiem, jednou z nich je aj zvýšené užívanie a distribúcia či výroba pervitínu. Rómska komunita je v spoločnosti často spájaná s rôznymi stigmami, a jednou z nich je práve spojenie s drogami. Rómske komunity sa mnohokrát nachádzajú vo vylúčených lokalitách, kde majú nižší socioekonomický status a každodenne sa stretávajú s rôznymi problémami spojenými s ich statusom, čo môže viesť k vyššiemu užívaniu pervitínu. Po prečítanej knihe PIKO od Apoleny Rychlíkové a Pavla Šplíchala som si uvedomila, že je to po prvé, čo čítam o závislých na pervitíne takým ľudským spôsobom. Preto som sa v mojej bakalárskej práci rozhodla identifikovať postoje spoločnosti skrz média k užívateľom pervitínu. To či média o užívateľoch pervitínu píšú v spojitosti s neprispôsobivosťou alebo nejakou enticitou a minoritou, ktoré sa vo spoločnosti vyskytujú. V spoločnosti sa o tomto spoločenskom probléme nerozpráva často a verejne, nie je opakovanou témou v spoločenských kruhoch, ľudia pred problémom zatvárajú oči, nevidia ho a nepreberajú ho. Aj cez to, že problém prehliadajú závislosti a drogy v spoločnosti naďalej budú, preto je podľa môjho názoru dôležité sa pozrieť či sa média a skutočnosť zhodujú.

Hlavným cieľom tejto práce bude hodnotiť mediálne výstupy a ich postoj k užívateľom pervitínu, ktorých v svojich mediálnych výstupoch zastupujú. V práci sa budem venovať identifikácii a analýze opakujúcich sa stigiem a scenárov spojených s užívateľmi pervitínu. Zameriavať sa budem na opakovanie používaných stereotypov, predsudkov a vzorov správania užívateľov pervitínu. Ďalej sú pre výskum stanovené doplnkové ciele, ktoré budú obecnú tému dopĺňať. Ciele sa opierajú o témy ako rómska otázka a užívanie pervitínu či zobrazovanie jedincov v médiách označením neprispôsobiví.

Práca prináša teoretické uchopenie danej problematiky a mediálnu analýzu opakujúcich sa motívov v mediálnych výstupoch na danú tému. Dáta boli získané na základe

analýzy médií a hľadania konkrétnych kľúčových slov či iných motívov. Analýza dát následne prebehne za pomoci autorom vytvoreného kódovania s pomocou a využitím manuálu kódovania mediálnych o návykových látkach a témach s nimi spojenými od kliniky adiktológie.

1. Cieľ práce a hypotézy

1.1. Cieľ práce

Cieľom práce je identifikovať a zhodnotiť, ako mediálne výstupy prezentujú a diskutujú o užívateľoch pervitínu. Konkrétne sa snažíme identifikovať a zhodnotiť vzory, stereotypy a predsudky, ktoré sa vyskytujú v médiách v súvislosti s užívateľmi pervitínu.

1.2. Hypotézy

H1: Užívatelia pervitínu budú v mediálnych výstupoch a diskusiách zobrazovaní rôznymi stereotypizujúcimi a stygmatizujúcimi pomenovaniami, ako napríklad, chorí, neprispôsobiví, mentálne nestabilní a iné. Taktiež budú v mnohých prípadoch opisovaní ako kriminálnici či jedinci nerešpektujúci zákon.

H2: Užívatelia pervitínu budú v mediálnych výstupoch a diskusiách v mnohých prípadoch spomínaní s určitou etnicitou či rasou, ako napríklad Rómovia, či iné.

2. Teoretický rámec

2.1. Drogy a drogová závislosť

Droga, ako taká je veľmi široký pojem a je možné sa naň pozrieť mnohými odlišnými spôsobmi. Drogami nazývame psychoaktívne látky, ktoré ovplyvňujú psychický stav, vedomie a náladu jedinca. Efekty drog, sú pri jedincoch odlišné, teda užitie drog je pre

každého iné. Nieкто môže účinky pociťovať rýchlo a môžu ho ovplyvniť aj dlhodobo (Sochůrek, 2009). Droga je akákoľvek látka, upravená surovina nerastného, rastlinného alebo živočíšneho pôvodu, ktorá je po vstupe do živého organizmu schopná zmeniť jednu, alebo viac funkcií. Podľa tejto definície možno za drogy považovať všetky prírodné, polosyntetické a syntetické látky, ktoré za určitých okolností, ako napríklad v prípade rizikového či pravidelného užívania pervitínu, môže vyvolávať chorobný stav – závislosť, psychickú alebo fyzickú. Drogy sa rozdeľujú do niekoľkých odvetví či kategórií. Jednou z nich, do ktorej patrí aj metamfetamín, sú amfetamíny. Amfetamíny patria medzi psychofarmaká, ktoré pre svoje silné excitačné účinky na centrálnu nervovú sústavu označujeme ako psychostimulancia. Amfetamín napodobňuje alebo zvyšuje vplyv norepinefrinu na mozog a nervový systém. Látky tejto skupiny sa získavajú cestou chemickej syntézy. Na ich výrobu, prípadne úpravu z prekursorov nie je spravidla potrebné zložitú chemické vybavenie. Najčastejšie zneužívané budivé amíny sú: Metamfetamín, Amfetamíny (benzedrin), Dexefetamín, Extáza, Ritalin a iné (Liba, 2016).

Rekreačné užívané, v niektorých prípadoch spojené minimálne s eufóriou a/alebo krátkodobými halucináciami by vo všeobecnosti nebolo problémové, ak by nevedlo k rizikovému samo užívaniu. V počiatočnom štádiu užívania drog sa užívateľ vníma ako človek so slobodnou vôľou, ktorý je schopný droge odolať. Stáva sa, nie však vo všetkých prípadoch, že užívateľ stratí kontrolu nad drogou, začína ju zneužívať a napokon sa stáva závislým. Drogu potrebuje pre zvládnutie svojho dňa. Vyhľadáva vyššie dávky drogy, aby dosiahol toho istého účinku ako ten prvýkrát, nevedome/ vedome si tak zvyšuje toleranciu. Toto vedie k abstinенčným príznakom, ktoré prinášajú náročné fyzické ťažkosti. Napríklad pri užívateľoch heroínu sa abstinенčné príznaky môžu podobáť ťažkej chrípke sprevádzanou slabosťou, horúčkou, potením a triaškou. Príznaky odznievajú po jednom až dvoch týždňoch, pretrvávajú naďalej reziduálne fyziologické a psychologické abnormality (Changeux, 1998).

Závislosť ide definovať ako chronickú progredujúcu poruchu, ktorá sa rozvíja na pozadí prirodzenej túžby človeka po zmene prežívania. Človek od nepamäti hľadá spôsoby, ako zintenzívniť prežívanie radosti, eufórie a slasti, a taktiež, ako na druhej strane uniknúť pred bolesťou a pocitmi samoty a izolácie. Drogy vyvolávajú závislosť sú nebezpečné tým, že ovplyvňujú prežívanie razantným spôsobom, väčšinou extrémne silno s pocitom nebývalej intenzity a hĺbky. Pri vzniku závislostí sa najprv rozvíjajú psychické zmeny (predtým označované ako psychická závislosť), ktoré predstavovali znaky ako nutkavosť, náruživosť

po ďalšej dávke (Sochůrek, 2009).

Následne tiež často prichádza, ale nemusí to byť pravidlom, k rozvoju somatických zmien, (predtým označované ako fyzická závislosť), ktorá je vytváraná predovšetkým súčasným rozvojom celej rady zmien vyvolanou drogou mimo centrálnu nervovú ústavu (poškodenie srdca, parenchymatických orgánov (Sochůrek, 2009).

2.1.1. Drogy v súčasnosti v Českej republike

Užívanie nelegálnych drog je rozšírené v dospeljej populácii, ale aj v dospelujúcej adolescentnej populácii. Najčastejšou nelegálnou drogou medzi dospelými ostávajú konopné látky, ktoré v poslednom roku užilo cca 34% populácie nad 15 rokov. Aktuálny počet ľudí, ktorí užívajú drogy rizikovo je odhadovaných cca 49 tisíc, z toho 34, 5 tisíc jedincov by malo predstavovať užívateľov pervitínu, zvyšných 10 tisíc sú užívatelia opioidov, ako napríklad heroín (Vláda ČR, 2022).

Európska správa o drogách z roku 2022, ktorá vznikla na základe kombinovaného prístupu založeného na metóde, ktorá využíva údaje z rady bežných a doplnkových zdrojov uvádza, že dostupnosť a užívanie metamfetamínu v Európe v posledných rokoch rastie, aj keď z nízkeho základu, s rozdielom od strednej a východnej Európy, kde zaznamenávajú dlhodobé vyššie užívanie a distribúciu metamfetamínu. Podľa odhadov je najvyšší počet vysoko rizikových užívateľov metamfetamínu práve v Českej republike (EMCDDA, 2022).

Rizikové užívanie drog je fenomén vyskytujúci sa aj medzi dospelujúcou mládežou vo veku 15-16 rokov. Podľa Európskej školskej štúdie o alkohole a drogách mladiství najčastejšie užívajú konopné látky 28 % a extázu 4 % (EMCDDA, 2022).

Najvyššie počty rizikovo užívajúcich v roku 2020 sú zaznamenané v Prahe, Usteckom kraji a Moravskoslezskom kraji. Najmenej zaznamenaných je v Pardubickom kraji. Relatívne na počet obyvateľov je v Prahe 2-3 násobný počet rizikovo užívajúcich jedincov ako na zvyšnom území Českej republiky. Podľa výsledkov uvedených v práci, počty rizikovo užívajúcich stúpili cca o 8 % (Mravčík a spol. , 2022).

2.1.2. Pervitín

Metamfetamín, tiež známy, ako pervitín je jednou z najrozšírenejších drog na svete, po uliciach sa predáva v podobe prášku alebo malých kryštálov. Úrad OSN pre drogy a

kriminalitu odhadol, že v roku 2005 bolo syntetizovaných 290 ton metamfetamínu, čo zodpovedá niekoľko miliárd dávok tejto drogy. Metamfetamín je druhou najpopulárnejšou nelegálnou drogou na svete, pričom jeho ročná celosvetová prevalencia sa odhaduje na 0,4 %. Táto droga sa v rôznych krajinách nazýva rôznymi pomenovaniami, napríklad v anglicky hovoriacich štátoch sa tejto droge hovorí amfetamín. "Amfetamín" je skratka "a-metylfenetylamínu", staršieho označenia prototypovej zlúčeniny, ktorej N-metyl derivátom je metamfetamín (metylamfetamín, metamfetamín, N-metyl-1-fenylpropán-2-amín) (Cruickshank, 2009).

Metamfetamín po prvý raz pripravil japonský lekár, biochemik a farmaceut Nagai Nagajoši v roku 1893. Osem rokov predtým dokázal tento profesor Tokijskej univerzity synteticky vyrobiť efedrín, teda kľúčový prvok pre výrobu metamfetamínu, ktorého prírodná varianta sa nachádza v byline *Ephedra vulgaris*. Kryštál metamfetamínu sa prvýkrát podarilo vyrobiť v roku 1916 v Japonsku. Syntetický efedrín a nový metamfetamín sa začali využívať pri liečbe niektorých chorôb, ako napríklad narkolepsie a boli taktiež známe pre ich povzbudivé účinky (Rychlíkova, Šplíchal, 2023).

Amfetamíny pomáhajú potlačiť únavu a ospalosť, a preto tieto drogy niekedy zneužívajú vodiči diaľkových kamiónov, ktorí sa snažia prejsť dlhé vzdialenosti bez prestávky. Avšak amfetamíny spôsobujú aj pocit eufórie a sebadôvery, čo často vedie k preceneniu vlastných síl. Študenti sú jedni z ďalších skupín spomedzi užívateľov, mladí užívajú amfetamín na zábavu v niektorých prípadoch na učenie v období skúškového. Veľa výskumov ukázalo, že amfetamíny zvyšujú rýchlosť práce, ale znižujú jej správnosť (Morávek, 2007). Amfetamín sa najčastejšie zneužíva orálne alebo cez nosnú sliznicu (tzv. šňupaním), ako sulfátová alebo fosfátová soľ v dávkach od 5 do 15 miligramov u príležitostných užívateľoch a od 100 do 2000 miligramov u zvyknutých užívateľoch. Metamfetamín, ako hydrochloridová soľ, je najčastejšie pripravený pre pichnutie ako vodný roztok alebo pre fajčenie v práškovej forme, ale tiež je široko používaný je vo forme tabliet (Korytár, Matisova, Čellár, 1999).

2.1.3. História pervitínu v Českej republike

Históriu pervitínu v Českej republike by sme mohli považovať obraz vývoja a

transformácie jednej z najkontroverznejších psychoaktívnych látok v moderných dejinách. Do Európy sa táto droga vo veľkom až v 30. rokoch 20. storočia. So slovom pervitín potom prišla farmaceutická spoločnosť Temmler Werke, v priebehu hľadania vhodnejšieho obchodného názvu pre metamfetamín, ktorý začala ponúkať v roku 1937 vo voľnom predaji na Nemeckom trhu. Existencia tejto drogy bola na istý čas po 2. svetovej vojne zabudnutá až do konca sedemdesiatych rokov, kedy si pražská toxikomanická scéna nezačala, s pomocou receptu z patentového úradu, vyrábať pervitín sama z iných dostupných analgetík (Rychlíková, Šplíchal, 2023).

Od 60. rokov 20. storočia má v Českej republike tradíciu výroba tzv. tvrdých drog, najmä továrensky vyrábaných a na druhej strane je tu takmer absolútny nedostatok pašovaných drog. Česká republika bola vždy na trase tzv. balkánskej drogovej cesty. Po tejto trase prichádzalo a odchádzalo veľké množstvo heroínu, ale Česká republika bola len tranzitnou krajinou. Základnou skutočnosťou spôsobujúcou túto situáciu bolo, že záujem o našu menu bol vzhľadom na politickú a ekonomickú situáciu minimálny. Vyrábané a zneužívané boli najmä drogy reprezentujúce dve skupiny - stimulanty a opiáty. Drogou číslo jeden vo výrobe a spotrebe bol a do istej miery stále je pervitín. Druhú skupinu drog, opiáty, tvorila zmes derivátov kodeínu. Morfín bol obmedzený a heroín sa na našej drogovej scéne neobjavoval (Presl, 1995).

S vplyvom západnej Európy prichádza na drogovej scéne k miernym zmenám. V 80. rokoch 20. storočia sa najcharakteristickejšim javom stáva pokles užívania opiátov, ktorý ide ruka v ruku s nárastom užívania psychostimulantov. Táto zmena najmä vďaka zmene v subkultúre mládeže vo svete, spojené so zmenami v hudobných trendoch (Demetrovics, 2015).

Rok 1990 nenávratne zmenil politiku, kultúru, ekonómiu, kriminalitu a tiež užívanie drog. Dopady zmeny režimu sa prejavovali na rôznych miestach republiky rozdielne, drogová scéna sa však najrýchlejšie rozvíjala a menila v Prahe. Pervitín, ktorý bol jednou z najbežnejších tvrdých drog pre listopadovej éry vstúpil do novej epochy. A v konkurencii sa udržal. Pervitín obstál aj v konkurencii nových drog prichádzajúcich zo západu ako extáza, speed či lsd (Rychlíková, Šplíchal, 2023).

Podľa štatistík Národného monitorovacieho systému drog z roku 2023 sa v Českej republike výrazne zvýšil počet zachyteného pervitínu, ale aj samotných závislých. V roku 2020 bolo zachytených 11200 kilogramov pervitínu, v roku 2022 sa toto číslo vyšplhalo na 22500 kilogramov zachyteného pervitínu. Terapeutické komunity, poradne, ale aj adiktologické centrá taktiež zachytili nárast návštevníkov. Terapeutická komunita Sananim

evidovala v roku 2022 o 20 % viac klientov so závislosťou na pervitíne ako v roku 2019. Pervitín užívajú stále mladší ľudia a aj počet žien medzi užívateľmi (Vlada.gov., 2022).

2.2. Stigmatizácia

Nasledujúca časť sa bude venovať stigmatizácii ako pojmu negatívneho označenia jedinca či skupiny ľudí, ktoré sú z určitých dôvodov marginalizovaní, či priamo vylučovaní zo spoločnosti. Cieľom tejto časti je vysvetliť základné pojmy spojené so stigmou, ako sú sociálna deviácia či teória nálepkovania, pre lepšie pochopenie komplexného problému stigmatizácie.

2.2.1. Sociálna deviácia

Deviantné správanie a patologické prejavy sú si blízko spojené. Deviantné správanie sa viac týka porušenia spoločenských noriem či očakávaní, zatiaľ, čo patologické správanie opisuje individuálne psychologické a emocionálne problémy, ktoré vyúsťujú v mnohých prípadoch do deviantného správania. Je veľké množstvo existujúcich teórií deviácii, za základné sa dajú považovať tri teoretické prúdy, a to biologický (hľadajú príčiny deviácie v genetických, anatomických a fyziologických faktoroch), psychologický (dôraz kladú na osobnosť človeka, motiváciu, agresiu...) a sociologický (zdôrazňujúci rozhodujúci vplyv prostredia a sociokultúrnych faktorov) (Mühlpachr, 2019). Rizikové užívanie pervitínu môže viesť k trestnej činnosti a môže viesť k delikventnému správaniu závislého.

Užívanie pervitínu často vedie k strate zamestnania, rozpadu rodiny a bezdomovectvu, čím sa užívateľ dostáva do prostredia, ktoré podporuje deviantné správanie (Ondrejko, 2009). Pre týchto jedincov je dôležité najmä vlastné uspokojenie a vlastný názor. Dôsledkom je neschopnosť adekvátneho zvládnutia konkrétnej situácie (Preiss, 2000).

Východiskom v kategoriálnej oblasti sociológie deviantného správania je koncepcia normy. Tá najčastejšie dnes vychádza z Durkheimovho (1998) a Weberovho (1984) konceptu normy, kde sa norma identifikuje ako elementárny prvok sociálnej existencie ľudstva. Označuje nad individuálny stav vecí, na vonkajšej úrovni predradený individuálnemu človeku a jeho správaniu, ktorý zabezpečuje kontinuitu a štruktúru sociálneho konania. Zjednodušene

možno povedať, že každé správanie člena sociálneho útvaru sa uskutočňuje na pozadí normatívnej štruktúry, ktorej zodpovedá, resp. niekedy dokonca odzrkadľuje alebo voči nej je namierené. Tým dospievame v podstate k dvom spôsobom správania: konformného k normám a odchylného od noriem (deviantného). V prípade odchylného sociálneho správania by sme mohli vytvoriť celú škálu takéhoto správania. Na začiatku tejto škály je konformné (vo vzťahu k normám, t.j. normokonformné) správanie, na druhom konci škály je kriminalita (Ondrejko 2009).

2.2.2. Teória nálepkovania

Nálepkovanie či etiketizačná teória sa prvýkrát vo svete sociológii objavili v 50. rokoch 20. storočia. Teória labellingu vychádza z významného sociologického prúdu 20. storočia, ktorým je symbolický interakcionizmus. Podľa zakladateľa tohto prúdu, G. H. Meada, ľudia sa správajú na základe toho, aký význam pripisujú určitým javom alebo objektom. Tento význam vzniká v procese interakcie s ostatnými jednotlivcami. Každý jednotlivec zohráva v spoločnosti svoju vlastnú sociálnu rolu, pričom prijíma určité postavenie v dôsledku interakcie s ostatnými členmi spoločnosti. (Kraus, 2010)

Významným autorom v rámci teórie labellingu je Howard Becker a jeho významné dielo „outsideri“. Pojem outsider v jeho poňatí predstavuje osobu, o ktorej sa predpokladá, že v situácii, kde je dodržiavanie noriem vynucované, by ich porušila, stáva sa osobou, ktorej sa nedá veriť, že bude žiť podľa noriem dohodnutých skupinou (Becker, 1963).

Becker vo svojej práci „The Outsiders“ skúma problematiku užívania marihuany medzi mladými ľuďmi. Poukazuje na to, že užívanie marihuany samo o sebe nie je deviantné, ale stáva sa ním vtedy, keď je označené za deviantné autoritami, ako sú polícia či rodičia. Táto myšlienka by sa dala použiť aj na iné nelegálne látky. Proces označovania za devianta v kontexte užívania drog je ovplyvnené niekoľkými faktormi. Argumentuje, že užívanie drog je častejšie spájané s negatívnymi stereotypmi o určitých rasách a etnických skupinách, taktiež je častejšie stigmatizované užívanie medzi jedincami z nižších socioekonomických vrstiev. Teória labellingu Howarda S. Beckera ukazuje, že to, čo vnímame ako deviantné, je výsledkom sociálnych konštruktov a procesov označovania. Táto teória predstavuje dôležitý prínos pre pochopenie komplexných vzťahov medzi drogami, spoločnosťou a jednotlivcom (Becker, 1963).

Nálepkovanie alebo aj označovanie, je neodmysliteľnou súčasťou našich životov. Každý z nás je v určitom zmysle označený alebo priradený k rôznym kategóriám, ako sú profesia, rodinný stav, sociálne postavenie a ďalšie charakteristiky. Tieto nálepky alebo označenia môžu byť základom našej identity a zohrávajú dôležitú úlohu pri našom vnímaní seba samých aj iných. Avšak zlá stránka labellingu spočíva v tom, že tieto nálepky môžu mať negatívny vplyv na jednotlivcov a spoločnosť ako celok. Keďže nálepky môžu byť založené na stereotypoch, predsudkoch alebo zjednodušených predstavách, môžu viesť k stigmatizácii a diskriminácii.

2.2.3. Pojem stigma

Odkazy na stigmatu sú v súčasnosti bežné v médiách a vo všeobecnej diskurze. Tento pojem sa v spoločnosti používa na opis akúkoľvek "nevhodnej" osoby, skupiny, činnosti, povolania alebo miesta. Stigma je však stále pomerne nepresný pojem. Ako uvádza Titmuss, "samotný pojem je rovnako neuchopiteľný a zložitý ako iné kľúčové pojmy, napríklad trieda, odcudzenie, participácia, demokracia, chudoba a tak ďalej. V konečnom dôsledku možno stigmatu považovať za negatívne vnímanie a správanie takzvaných „normálnych“ ľudí voči všetkým osobám, ktoré sa od nich odlišujú. (Page, 2015).

"Stigma" pochádza z gréckeho slova pre "tetovacia značka", značku vyrobenú horúcim železom, ktorá sa vtláčala ľuďom, aby sa ukázalo, že sú oddaní službám chrámu, alebo naopak, že sú zločinci alebo otroci na úteku. Vypálenie takého znaku viedlo k tomu, že verejnosť bola oboznámená s činmi jednotlivých osôb, práve vďaka vypálenému znaku a mohla sa im tak vyhýbať či dokonca sa od nich odvrátiť. (Goffman, 2003)

Goffman (2003) tvrdí, že proti znakom "normality" stoja znaky stigmaty, ktoré upozorňujú na identitu jednotlivca. Tým zasahujú do vytvárania celkového realistického obrazu osoby a znižujú jej hodnotu v očiach ostatných. Rôzne formy diskriminácie zakladáme na akomsi automatickom predpoklade, že osoba so stigmou nie je plnohodnotnou, integrálnou ľudskou bytosťou, hoci to znižuje dôstojnosť a životné šance stigmatizovaného (Goffman,

2003). Vo všeobecnosti sa stigma spája skôr s tými menej cennými atribútmi, ktoré sa bežne považujú za hlavné porušenia noriem. Niektoré atribúty, ako napríklad telesné postihnutie, majú stigmatické konotácie už mnoho storočí, zatiaľ čo iné sa negatívne vnímajú len oveľa kratšie obdobie. Treba tiež poznamenať, že stigma výrazná v jednom historickom období môže v tom druhom klesať či úplne stratiť hodnotu stigmaty. (Page, 2015)

Goffman v svojom diele „Stigma : Poznámky k problému zvládania narušenej identity“, rozlišuje tri typy stigmat. Prvým typom sú rôzne fyziologické deformity a telesné nedokonalosti. Ďalej sú tu takzvané charakterové nedostatky - slabá vôľa, dominancia alebo nezvyčajné vášne. Posledným typom, ktorý je v kontexte tejto práce najdôležitejší, sú stigmaty spojené s rasou, národom a náboženstvom, ktoré sa môžu šíriť rodovo a postihovať všetkých členov rodiny. (Goffman, 2003)

Práca Conceptualizing stigma rozširuje chápanie stigmaty tým, že ju vykresľuje ako multidimenzionálny proces, ktorý zahŕňa verejné vnímanie (stigma spoločnosťou) a sebaaprístup (vnímanie postihnutou osobou). V tomto procese môže nastať aj sebastigmatizácia, ktorú opisujem nižšie. Toto dielo poukazuje na rozsiahle negatívne dôsledky stigmaty, ako je zhoršené zdravie, obmedzené príležitosti a sociálna izolácia (Link, Phelan, 2001).

2.2.3.1. Proces stigmatizácie

Zatiaľ, čo pojem stigma predstavuje znak, či atribút, pod pojmom stigmatizácia sa najmä rozumie proces či mechanizmus pridelovania nálepky, ktorá je v niektorých prípadoch hanlivá, či nežiaduca. Nositelia týchto nálepiek sú v istých oblastiach označovaní za deviantov (Šubrt, 2001).

Pôvodom stigmatizácie môžu byť dve základné možnosti, a to viditeľná vlastnosť, ktorá môže predstavovať napríklad vážne telesné ochorenie či telesná deformácia alebo neviditeľná okolnosť, čo môže byť spôsobené tým, že jedinec patrí do špecifickej sociálnej skupiny (Höschl, 2004).

Corrigan v roku 1998 upravil poznatky autorov Crockera a Lutskyho a spolu vytvorili tri základné paradigmata vzniku stigmatu. Sú to sociokultúrne, motivačné a socio-kognitívne paradigmata

- a) Sociokultúrne paradigma predstavuje stigma, ktoré vzniká iba, preto aby si ľudia ospravedlnili bežné spoločenské nespravodlivosti. Táto paradigma zdôrazňuje, že stigmatizácia nie je iba individuálnym fenoménom, ale je výsledkom sociálneho prostredia, kultúrnych normatífov a interakcií v spoločnosti.
- b) Motivačná paradigma popisuje základné psychologické potreby, ktoré ovplyvňujú prístupy ale aj predsudky ľudí. Stigmatizácia vychádza z individuálnych motivácií, ako sú potreba sebahodnotenia, pocit príslušnosti a kontrola.
- c) Socio-kognitívne paradigma vysvetľuje stigma tak, že jedinec si vytvára kognitívne štruktúry, aby mu spoločenský svet dával väčší zmysel. (Corrigan, 1998)

Sociálne stereotypy potom predstavujú kultúrne naučené vzorce alebo tradície, ktoré si daná kultúra udržiava prostredníctvom autorít alebo starších členov komunity. Zahrňujú vlastnosti, ktoré nie sú jednoducho pozorovateľné, ako je motivácia, morálna stránka alebo pohnútky. Stigmatizujúce postoje sa, ako výsledok týchto sociálne naučených stereotypov následne ťažšie odstraňujú a menia, pretože nezávisia na primárnej skúsenosti, a teda nie sú ovplyvnené neskôr nasledujúcimi protichodnými dôkazmi. (Corrigan, 1998).

2.2.3.2. Rozdiel medzi predsudkom a stereotypom

Predsudky predstavujú predom vytvorené negatívne postoje, ktoré sú namierené proti špecifickej skupine ľudí alebo jedincovi na základe príslušnosti k danej skupine. , či už sa jedná o etnikum, sexuálnu orientáciu, vierovyznanie alebo inú špecifickú charakteristiku. Tieto postoje sú postavené na nedostatočnom opodstatnení a subjektívnych dôvodov. Opierajú sa o zjednodušené a stereotypné vnímanie danej skupiny. Tieto predsudky môžu viesť k diskriminácii či až sociálnemu vylúčeniu danej skupiny (Allport, 2004).

Stereotypy samy o sebe definujú zobecňujúce predstavy o určitej skupine. Nemusia nutne niesť negatívne emócie či predsudky, ale často sa s nimi spájajú. Predsudky sú však takmer vždy spojené so stereotypmi, keďže sa opierajú o zjednodušené zobecňujúce predstavy. Hlavným rozdielom medzi stereotypom a predsudkom spočíva v emocionálnej zložke. Predsudky zahrňujú negatívne emócie, ako napríklad nenávisť, strach alebo pohrdanie, ktoré môžu viesť k nespravodlivému zaobchádzaniu s danou skupinou. Stereotypy aj cez to, že sú obecné a nepresné nemusia nutne v jedincovi vyvolávať negatívne emócie (Novák, 2002).

2.2.4. Dôsledky stigmatizácie

Stigmatizácia je silným nástrojom spoločenského vylúčenia, ktorý má rôzne následky nielen pre jednotlivcov, ale aj spoločnosť ako celok. Negatívne stereotypy a predsudky sú v niektorých prípadoch prenášané na ľudí s problémami so závislosťou, čo môže viesť k izolácii, diskriminácii a obmedzeniu prístupu k podpore a liečbe. V tejto časti sa zamyslíme nad rozmanitými dôsledkami stigmatizácie závislostí, ako ovplyvňujú postavenie jednotlivcov v spoločnosti, ich zdravie a psychický stav.

Na základe predsudkov sa vytvorili stereotypy a postoje spoločnosti, vyjadrujúce eliminovať a diskriminovať závislých jedincov, ľudí s duševnou poruchou či inak fyzicky alebo mentálne chorých. So stigmou je spojený pocit hanby, strach z posmechu a nízka sebaúcta. Stigma je príčinou nevyhľadania pomoci pri ťažkostiach. Približne polovica až tretina ľudí, ktorí by mohli profitovať z psychiatrickej liečby či adiktologickej pomoci ju nikdy nevyhľadajú práve z dôvodu toho, že nechcú byť spájaní so stigmatizovanou skupinou (Corrigan a Wassel, 2008).

Stigmatizácia zasahuje do všetkých oblastí života jedinca. Ľudia, ktorí ju zažívajú sa na základe stigmatizácie často izolujú, majú sami o sebe horšie mienenie a osobnú zdatnosť. Taktiež sa stáva, že nechcú žiadať o prácu, zhoršujú sa im vzťahy v rodine, vzťahy s kamarátmi alebo partnerami (Watson, Corrigan, Larson, Sells, 2007).

V Goffmanovom diele, ktoré sa zaoberá stigmou. Bolo problematické užívanie alkoholu a iných drog jedným z možných diskreditujúcich atribútov, ktoré vyúsťujú do stigmatizácie. Aj napriek tomu, že isté formy užívania nie sú stigmatizované, ale považujú sa za vysoko dôležité či ako prejav slušného správania (prípitok so šampanským), iné typy užívania psychoaktívnych substancií zvyknú priťahovať takmer univerzálnu stigmatizáciu (Goffman, 1963).

V rámci stigmatizácie užívania substancií sa definujú tri hlavné zdroje. Prvým sú intímne procesy sociálnej kontroly medzi rodinou a priateľmi. Tieto vzťahy môžu efektívne kontrolovať správanie jedinca, často však vyúsťujú do stavu kedy rodina a priatelia už nemajú čas ani silu jedincovi pomôcť, jedinca tak chceme či nechceme tlačia mimo rodiny či sociálneho kruhu. Ďalším zdrojom sú rozhodnutia vládnych aktérov a sociálnych činiteľov,

ktorí občas zdôrazňujú tie najproblémovjšie chovania. To môže pôsobiť odradzujúco, ale zároveň prehlbovať marginalizáciu, čo reintegráciu ešte sťažuje. Posledným sú rozhodnutia v lokálnom a národnom merítku, ktoré pomocou zákonov a pravidiel marginalizujú a stigmatizujú užívateľov. Obzvlášť stigmatizujúcimi zákonami, ktoré zakročujú proti prečinom spojenými s drogami ostro, pretože všetkých správajúcich sa konformne vytláčajú na okraj spoločnosti (Room, 2005).

To súvisí práve so sebastigmáciou. Seba stigmácia, je reakcia či proces, v ktorom si jedinci internalizujú negatívne stereotypy. Pri sebastigmácii hrá významnú rolu prijatie týchto stereotypov a predsudkov. Seba stigmácia sa často objavuje u jedincov, ktorí sú súčasťou stigmatizovaných či marginalizovaných skupín, ako napríklad jedinci s psychickým onemocnením, osoby so závislosťami, menšiny či inak zdravotne znevýhodnení (Corrigan, 2002).

2.3. Média

Pod pojmom masové média človek spravidla rozumie v minulých časoch periodický tisk (predovšetkým noviny a časopisy určené širokej verejnosti) a rozhlasové či televízne vysielanie. V aktuálnom čase sú už však naprosto bežne dostupné zdelenia na internete, ktoré majú povahu výstupu výrobnej organizácie (napríklad spravodajské portály), akumulácia užívateľských príspevkov (servery typu YouTube, Instagram a iné), individuálnych počinov (autorské blogy), poprípade kontaktných sebe reprezentatívnych nástieniek (Facebook) (Jiráček, Köpplová, 2015).

Pojem média má mnoho rôznych definícií, nie všetky sa však zhodujú. Jednou z definícií, ktorú Barbara Osvaldová odprezentovala v praktickej encyklopédii žurnalistiky je, že média považuje za to či slúži ako prostriedok k uchovaniu a prenosu zdelení v priestore a čase (Osvaldová, 1999).

Pojem masové média, ako také odkazuje podľa britského sociológa médií Denisa McQuaila k organizovaným prostriedkom komunikovania, ktoré je otvorené a deje sa na diaľku, dostáva sa v krátkom čase k veľkému množstvu ľudí. (McQuail 2005) Významnú sociálnu, kultúrnu a politickú rolu nezohráva iba dostupnosť širšej verejnosti, ale taktiež si masové média postupom času vytvorili výrobné postupy, ktoré im dovoľuje produkovať

obsahy aktuálne, rýchlo v krátkych a pravidelných periódach, v niektorých prípadoch dokonca priebežne s dôrazom na to, čo je v aktuálnom čase bezprostredne zaujímavé či podstatné (Jirák, Köpplová, 2015).

Pojem média, teda nemá presne vymedzené a obecné akceptované hranice. Používa sa, ako k označení priamych individuálnych prostriedkov komunikácie, ako sú mimika či reč. ale taktiež k označení technických prostriedkov (počítač, televízia...). Bežné chápanie pojmu média teda absorbuje ako „tradičné“ média (noviny, rozhlas, televízia...), tak aj média medzi spoločnosťou menej uvažované (veletrhy, výstavy, kongresy...). Jednotlivé obsahy pojmu sa pritom v praxi všedného dňa vzájomne prekrývajú (Urban, Dubský, Murdza, 2011).

2.3.1. Vznik a rozvoj masových médií

Masová komunikácia a jej vznik siahajú ďaleko do minulosti, počiatky masovej komunikácie majú základy vo vývoji ľudskej komunikácie. EPOCHY vývoja ľudskej komunikácie sa neustále striedajú v spôsobe komunikácie a pridávaním k nastávajúcim komunikačným možnostiam užívateľov. Vo vývoji medziľudskej komunikácie sa rozlišuje 5 základných etáp a to :

1. EPOCHA znamení a signálov, počiatok kladie do protohumánnej fázy vývoja človeka.
2. EPOCHA rozprávania a jazyka (Obdobie pred 90- 40 tisíc rokmi)
3. EPOCHA písania
4. EPOCHA tisku, ktorá nastala v súvislosti s Gutenbergovou konštrukciou tisku
5. EPOCHA masovej komunikácie, ktorej základy pochádzajú z 19.-20. storočia (Ball-Rokeach, DeFleur, 1996).

Vznik kníhtlače bol prvým krokom ku vzniku mediálnych inštitúcií. Tlačiarci sa postupom času stali vydavateľmi a z anonymných spisovateľov boli zrazu autori známych diel. Neskôr v 16. storočí sa kniha stala predajnou komoditou. Sloboda kníhtlače, ktorá akoby išla priamo s demokratickými, či politickými slobodami bola dosiahnutá zrodením a zavedením demokracie (McQuail, 2009).

V českom prostredí v období 19. storočia tisk fungoval predovšetkým ako prostriedok osvety a národného, politického sebauvedomovania si a povznesenia. Bolo to jedno z merítok „kultúrnej vyspelosti“ . Popri politickom tisku sa rozvíjala a existovala celá rada časopiseckých titulov spolkových, osvetových, kultúrnych, delnických a podobne. V druhej polovici 20. rokov 20. storočia v Československu prenikli do mediálnej produkcie niektoré

prvky komercializácie, najmä v hudobnej a filmovej produkcii. Tisk a rozhlas si naďalej zachovali kultúrne osvetový a národne reprezentatívny charakter. Po druhej svetovej vojne sa Československo stalo súčasťou „východného bloku“, kde boli médiá vnímané, ako nástroj propagandy a ideologického boja. Až po roku 1989 sa trend ekonomizácie médií plne rozvinul a snažil sa o zatlačenie ostatných funkcií masovej komunikácie do pozadia. Toto následne viedlo v krátkej dobe k vzniku zábavne orientovaných hudobných rozhlasových staníc, komerčných televízií, bulvárnych denníkov a časopisov (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2019).

V aktuálnej dobe by mnohí mohli tvrdiť, že spoločnosť už nepotrebuje všetky médiá v tradičnej podobe. Mc Quail argumentuje, že vďaka možnostiam komputelizovanej siete môžeme integrovať rôzne formy médií do jedného digitálneho formátu, ako napríklad CD-ROM, DVD či iné. Nové technológie a rozvoj digitalizácie s príchodom videokamier, počítačov, tlačiarň priamo nezlepšil masovú komunikáciu, ale vytvoril spojenie medzi verejnými a súkromnými formami komunikácie. Na rozdiel od tradičných médií, ktoré boli zväčša jednosmerné, nové médiá sa vyznačujú ich interaktívnou povahou (Mc Quail, 2009).

Internet, ako samostatné médium tak môžeme považovať za najrozšírenejšie médium celosvetovo. Najrýchlejšie sa internet šírili v severnej Európe a Severnej Amerike. Na konci 20. storočia internet používalo v spojených štátoch 70-80% populácie (Finnemann, 2011).

2.3.2. Funkcie médií

Funkciu médií sa pokúšali teoretici vysvetliť už v polovici 20. storočia. Politológ, Harold Lassewell, vytvoril typológiu médií s tromi funkciami : informačnú, korelačnú a funkciu kontinuity. Za niekoľko rokov neskôr jeho typológiu ešte doplnili C.R.Wight a McQuail. Spoločne vzniklo 5 funkcií :

1. Informačná :

- a) poskytuje informácie o kultúre, udalostiach v spoločnosti a vo svete
- b) informácie o inováciách a pokroku v technológii
- c) naznačuje mocenské vzťahy v spoločnosti

2. Korelačná :

- a) vysvetľuje a komentuje udalosti
- b) poskytuje podporu autoritám a normám
- c) socializuje
- d) koordinuje izolované činnosti
- e) vytvára konsenzus

3. Funkcia kontinuity :

- a) Prezentuje dominujúce kultúry v spoločnosti, vyhľadáva subkultúry a nové trendy vo vývoji kultúry
- b) Presadzuje a udržiava všeobecné prijateľnosti hodnôt

4. Zábavná:

- a) zdroj pobavenia, odpočinku
- b) znižuje sociálne napätie

5. Získavacia :

- a) presvedčanie za politické ciele vo sfére politiky, vojny , ekonomického vývoja a práce (McQuail, 1999).

O niekoľko rokov neskôr Köpplová a Jirak, konkrétne v roku 2015 popísali funkcie médií z pohľadu modernej spoločnosti. Aj cez to, že medzi popísaním funkcií prešlo takmer 20 rokov sa funkcie nelíšia výrazným spôsobom. Popisujú funkcie :

1. Informačnú

Média sú hlavným zdrojom informácií. Poskytujú spravodajstvo o udalostiach po celom svete, politických, ekonomických a kultúrnych udalostiach. Hlavným cieľom je poskytovať objektívne a vyvážené spravodajstvo.

2. Edukatívnu

Média majú edukatívnu podobu prostredníctvom dokumentárnych programov, informačných relácií a diskusií

3. Zábavnú

Rôzne formy zábavy prostredníctvom televíznych programov, filmov, hudby, hier a sociálnych sietí. Táto funkcia umožňuje relaxovať a oddych od každodenných starostí.

4. Sociálnu

Média hrajú dôležitú rolu pri formovaní a udržiavaní medziľudských vzťahov na diaľku, s pomocou sociálnych sietí. Poskytujú platformu pre komunikáciu a interakciu medzi ľuďmi, ale taktiež umožňujú zdieľanie názorov, hodnôt a skúseností.

5. Kultúrnu

Média sú stále nositeľom kultúrnych hodnôt, tradícií a zvykov. Prezentujú umenie, literatúru, hudbu a iné kultúrne prejavy.

6. Politickú

Sú nástrojom politického informovania a ovplyvňovania verejnej mienky. Poskytujú platformu pre politické diskusie, monitorovanie politických udalostí a presadzovanie politických názorov a hodnôt (Jirák, Köpplová, 2015).

Z porovnania týchto dvoch prístupov k popisu funkcií médií vyplýva, že napriek plynulým zmenám v spoločnosti a technologickému pokroku, základné funkcie médií sa relatívne konzistentne zachovali. Obidva modely zdôrazňujú informačnú, edukatívnu, zábavnú, sociálnu, kultúrnu a politickú funkciu médií, čo poukazuje na ich rozsiahly vplyv a dôležitosť v modernej spoločnosti.

V rámci tejto práce sa budem zameriavať najmä na informačnú a politickú funkciu médií v súvislosti s drogovou problematikou. Skúmanie toho, ako médiá informujú o drogovom závislých, o iniciatívach na pomoc im, ako aj o nových projektoch spojených s drogovou politikou a adiktologickými službami, ktoré závislým poskytujú podporu, predstavuje významnú časť môjho výskumu.

V závere možno konštatovať, že funkcie médií zohrávajú kľúčovú úlohu vo formovaní spoločenských postojov, hodnôt a informovanosti. Preto je dôležité, aby médiá plnili tieto funkcie zodpovedne a objektívne, aby sa zachovala ich dôveryhodnosť a schopnosť vytvárať informovanú a zapojenú spoločnosť.

2.3.3. Vplyv médií na spoločnosť

Podľa Barbari Köpplovej majú média veľký vplyv na spoločnosť, nie len tým, že formujú verejnú mienku, ale aj tým, že aktívne ovplyvňujú naše vnímanie sveta a spôsob, akým chápeme rôzne udalosti či javy. Mediálna reprezentácia rôznych tém, politických názorov a ideológií, udalostí a ľudí môže mať významný dopad na formovanie postojov, správania a hodnôt jedinca (Köpplová, 2019).

Média triedia vybrané informácie podľa údajnej dôležitosti a vlastnej profesionálnej skúsenosti. Niektoré informácie zdôrazňujú, iné logicky upozadujú. Média týmto verejný život skrášľujú a ponúkajú svojim divákovi iba určité verzie diania vo vybraných častiach sociálnej reality. Média plnia funkciu informačných filtrov. Ďalej média ľuďom ukazujú „správnu životnú cestu“ a dodávajú mäťúcim alebo útržkovitým zdeleniam zmysel. Stávajú sa divákovi rozprávačom reality. Média majú možnosť publikum od niektorých skutočností oddeliť. Sami rozhodujú, čo ich mediálne fóra zdieľať budú a pred čím budú publikum chrániť bariérami (Urban, Dubský, Murdza, 2011).

Pre lepšie pochopenie všetkých súvislostí mediálneho vplyvu na spoločnosť začali mnohí teoretici porovnávať a rozdeľovať média do určitých skupín. Jednou z teórií je teória McQuaila, ktorý svoje skúmanie rozdelil do štyroch fáz podľa časového obdobia.

Prvá fáza - od začiatku 20. storočia do 30. rokov sa vyznačuje názorom, že média majú neobmedzenú moc. S ich mocou môžu tak manipulovať uvažovanie verejnosti. Nasledujúca druhá fáza, ktorá trvala približne do 60. rokov bola predovšetkým založená na experimentálnych metódach a poznatkoch zo sociálnej psychológie. McQuail k tejto fázi dodáva, že média nemajú také výrazné účinky, skôr fungujú v rámci štruktúry sociálnych vzťahov a konkrétneho spoločenského a kultúrneho kontextu. (McQuail, 1999)

Tretia etapa od konca 70. rokov. bola charakteristická opätovným príklonom k teórii, že média majú silné účinky. Sústreďujú sa najmä na dlhodobé účinky. Objavuje sa agenda setting, táto agenda považuje za základné tvrdenie, že média môžu nastoľovať téma, ktoré sa budú zdať spoločnosti veľmi zaujímavé a dôležité. štvrtá etapa, ktorá pretrváva aj do súčasnej doby, zdôrazňuje schopnosť médií vytvárať určitú realitu, ktorú následne predkladajú spoločnosti (Jiráček, Köpplová, 2009).

Média majú skutočný významný vplyv na spoločnosť vo viacerých aspektoch. Majú schopnosť formovať verejnú mienku, ovplyvňovať hodnoty a postoje jednotlivcov a taktiež v niektorých prípadoch môžu formovať aj politické rozhodnutia. Je dôležité si však uvedomiť, že média nemajú rovnaký vplyv na každého a ich vplyv na spoločnosť nie je jednoznačný. Môže sa líšiť v závislosti od kontextu a taktiež spoločenských hodnôt jedincov. O tom aký na

vás budú mať média vplyv rozhodujeme sami. Rozhodnutie dôverovať informáciám, ktoré nám média prezentujú, a to aké mediálne obrazy vytvárajú na rôzne témy, je čisto na nás.

3. Dosiaľ získané poznatky

Doposiaľ získané poznatky, z ktorých vychádzajú hypotézy formulované vyššie, som sa rozhodla čerpať z prác obdobných tém, zaoberajúcich sa postojom spoločnosti voči užívateľom drog, a to s osobitným zameraním na pervitín. Šlo o zahraničné výskumy, ktoré využívali metódu obsahovej analýzy alebo boli založené na hĺbkových rozhovoroch.

Výskumy poukazujú na niekoľko kľúčových tém, s ktorými boli závislí v médiách spájaní. Taktiež poukazovali na fakt, že média hrajú významnú rolu v konštrukcii verejného vnímania užívateľov pervitínu. Výskum o mediálnom obraze metamfetamínu prišiel s následnými výsledkami. Jedinci závislí na metamfetamíne boli v médiách často označovaní ako kriminálnici (30,5 % zo skúmaných mediálnych výskumov), narkomani (20%) a neprispôsobiví či priam nebezpeční (15,2%) (Shachar, Wise, 2020).

Tento stereotypný obraz môže viesť k stigmatizácii a diskriminácii užívateľov pervitínu, čím sa sťažuje reintegrácia do spoločnosti. Témy, ktoré sa opakovali v spojení závislých na pervitíne predniesol výskum drogovej problematiky na Malajzii. Média spájajú pervitín a ich užívateľov najmä s témami kriminality a zločinmi spojenými s drogovou problematikou či zločinmi vykonanými pod vplyvom pervitínu, čím posilňujú strach a nedôveru voči užívateľom. Tieto zločiny sú často vykresľované, ako hrozba pre spoločnosť a prispievajú tak k negatívnemu vnímaniu závislých od pervitínu (Journal of Drugs and Alcohol research, 2022).

Ďalšou opakovanou témou boli zdravotné problémy užívateľov, ktoré prináša rizikové užívanie pervitínu. Média ich prezentujú, ako odstrašujúce príklady, aby spoločnosť odradili od užívania tejto drogy. V menšej miere sa média zaoberajú aj sociálnymi aspektmi drogovej problematiky a závislosti. Opakujú sa témy ako rozpad rodiny, bezdomovecťvo či strata zamestnania alebo sociálne vylúčenie (Siefried a kol., 2022).

Ďalší výskum, ktorý skúmal efekty pozitívnych a negatívnych zobrazovaní jedincov závislých na pervitíne, poukazuje najmä na významnú rolu médií v procese stigmatizácie jedincov s pervitínovou závislosťou. Výskum bol založený na náhodnom výbere 82 Austráľčanov, ktorým bolo následne odprezentované video, ktoré bolo zámerne zostrihané tak,

aby zobrazovalo negatívnu alebo pozitívnu prezentáciu osôb, ktorí bojujú so svojou závislosťou na pervitíne. Účastníci vyplnili škálu sociálnej vzdialenosti, škálu nebezpečnosti a škálu efektov pre užívateľov návykových látok pred a po zhliadnutí videa. Vystavenie videám, ktoré zobrazujú zotavenie jedincov závislých na pervitíne v pozitívnom svetle, videa, kde sa jedinci usmievali a diskutovali o ich úspešných výsledkoch, viedlo k zníženiu stigmy. Naopak, vystavenie negatívnym zobrazeniam závislým, kde boli jedinci bez úsmevu so zameraním na násilie, viedlo k zvýšeniu stigmy. Videá zobrazovania cestu za zotavením zo svojej závislosti na pervitínu humanizujú ľudí s touto závislosťou, čím pôsobia prístupnejšie a schopnejšie. Negatívne zobrazenia týchto závislých jedincov odpovedali existujúcim stereotypom, čo viedlo k zvýšenému vnímaniu nebezpečnosti týchto ľudí. Štúdiá merala len okamžité reakcie a zdôrazňuje, že mediálne intervencie zamerané na zníženie stigmy majú potenciálne krátkodobé účinky (Schutz, Smout, 2024).

Skúmanie prezentácie metamfetamínu naznačuje, že s touto drogou je spojený kriminalizačný naratív, zatiaľ, čo pri iných drogách, ako sú halucinogény či konopné látky majú skôr medicínske pozadie. Taktiež poukazuje na to, že mediálne naratívy sú dôležité, nielen z oblasti vplyvu na širokú spoločnosť, ale sú taktiež posilmi riešení problémov verejnej politiky. Dominantný naratív, podľa ktorého je užívanie návykových látok problémom trestnej justície, je problematický, pretože môže vystupňovať zásahy orgánov činných v trestnom konaní, ktoré sú neúčinné a vyvolávajú vážne obavy o občianske práva závislých. Výskum taktiež poukazuje na fakt, že model kriminálneho vnímania užívania látok je posilnený rasovými predsudkami (Peterson a kol. 2019).

Ďalší výskum sa zameril na vnímanie závislých od pervitínu v na základe ich rasy. Jeho výsledky jasne poukazovali na tendenciu, a to pripisovanie zodpovednosti za šírenie drogy v štáte etnickým menšinám, v prípade tohto výskumu konkrétne Mexičanom. Napriek tomu, že ich podiel v populácii je menší, boli stereotypne vykreslovaní ako hlavní distribútori a zároveň aj najčastejší užívatelia tejto drogy. Závislosť „bielych“ jedincov bola pripisovaná individuálnym problémom jedincov, ako napríklad zlá rodinná situácia, psychické problémy či strata práce. Závislosť mexických užívateľov bola naopak reprezentovaná ako neoddeliteľná súčasť ich kultúry a životného štýlu, čím sa ďalej prehľbovala stigmatizácia tejto menšiny (Rawstorne a kol. 2020).

4. Praktická časť - metodológia

Vlastný výskum bol započatý po vybratí témy bakalárskej práce. Vzhľadom na tému a konštrukciu práce bol zvolený kvantitatívny výskum obsahovej analýzy, ktorý napomohol k zachyteniu veľa mediálnych výstupov, a tak lepšie od prezentovať výsledky hypotéz vytvorených na tému postojov verejnosti voči užívateľom pervitínu. Média, ako také môžu ovplyvniť vnímanie ľudí o týchto subjektoch a formovať ich názory či postoje (Divíšková, 2006). Aj kvôli tomuto presvedčeniu bola vzhľadom k téme vybraná práve táto forma výskumu. V médiách je každá skupina ľudí zobrazovaná určitým spôsobom. (Burton, Jiráček, 2003) . Vytváranie mediálneho obrazu závislých od pervitínu môže byť ovplyvnené mnoho faktormi, ako sú ideológia daného média, politická orientácia, kultúrne faktory a podobne.

Výskum započal identifikáciou relevantných médií, kde bola vybraná vzorka médií, ktorá sa venovala práve problematike pervitínu a jeho užívateľom. V týchto výstupoch boli vyhľadávané najmä vopred vybrané kľúčové pojmy či aspekty, ktoré chceme následne analyzovať.

Vo výskume časti svojej bakalárskej práci analyzujem vo vybraných textoch mediálny obraz vytvorený o užívateľoch pervitínu. Zdrojom týchto textov sú digitalizované články z tlačenej novín, články z online časopisov venujúcich sa užívateľom pervitínu.

4.1. Výskumná metóda

Pre výskum vybraných článkov som sa rozhodla používať kvantitatívnu obsahovú analýzu. Táto analýza umožňuje v dokumente objaviť fakty, ktoré pri tradičnom prečítaní obsahu unikajú povrchnému pohľadu, ale majú dôležitý spoločenský význam.

Obsahová analýza (content analysis) je metóda, ktorá nám umožňuje vyvodzovať vedecké závery pomocou systematického a objektívneho skúmania určitých, jasne definovaných charakteristík komunikačných zdení . Jedná sa o jednu z metód, ktoré skúmajú komunikačné zdenia rôzneho typu či už textové, rozprávané, obrazové, filmové a iné. V prípade obsahovej analýzy hovoríme o objektívnom, systematickom a kvantitatívnom popise komunikačného zdenia (Holsti, 1969).

V analýze sa zameriavame na počítanie a následné vysvetlenie vopred definovaných charakteristík, ktoré nám pomôžu popísať text z hľadiska témy, spôsobov vyjadrovania, využitých zdrojov, časového či geografického vývoja.

Obsahová analýza nám umožňuje vyvodit' trendy v sociálnej komunikácii, porovnať skúmaný text s určitým štandardom či odvodiť vlastnosti a životné hodnoty jednotlivcov a sociálnych skupín (Beneš, Drulák, 2019).

Výskumný rámec či plán výskumu predstavuje určitý návod akým spôsobom by mal výskumník štruktúrovať svoju bádateľskú činnosť (Hendl, 2005). Za štandardný je považovaný postup od stanovenia účelov výskumu, k identifikácii vhodného teoretického a konceptuálneho rámca, cez polozenie precíznych výskumných otázok k voľbe metodológie a konkrétnych metód výskumu (Beneš, Drulák, 2019).

4.2. Postup obsahovej analýzy

V tejto časti sa budem venovať a snažiť sa vysvetliť postup, ktorým som postupovala počas obsahovej analýzy. Pracovala som na základe poznatkov z diela „The content analysis, guidebook“ od Kimberly A. Neuendorf.

Prvým krokom bolo jasné definovanie výskumných otázok a cieľov, na ktorých bude výskum postavený a my na ne chceme odpovedať. Výskumné ciele a otázky prezentujem na začiatku tejto práce. Nasledujúcim krokom bola tvorba hypotéz, ktoré výskum potvrdí alebo vyvráti. Je dôležité určiť si aké informácie chceme z obsahu získať. V prípade tejto práce to boli informácie o tom s akými stereotypmi či predsudkami sú užívatelia na pervitíne spájaní, s akými témami boli spájaní a, či sa v médiách vyskytovali v spojení s rôznymi etnicitami. (Neuendorf, 2002)

Ďalším dôležitým krokom, ktorý ešte predchádzal samotnej obsahovej analýze bol proces výberu skúmanej vzorky. Pre tento výskum som sa rozhodla analyzovať akékoľvek české médiá v online, ale aj tlačenej podobe. Analýzou prešli články, ktoré sa venovali rôznym témam v spojitosti s užívateľmi pervitínu či už sa jednalo o ich životné príbehy alebo o trestné činy, ktoré boli vykonané pod vplyvom pervitínu. Vyhľadávanie bolo uskutočnené za pomocou týchto kľúčových slov : *drogová závislosť, pervitín, metamfetamín, závislosť od pervitínu*. Mediálne výstupy som vyhľadávala za pomoci mediálneho archívu NewtonMedia . Rozhodla som sa vyhľadávanie zúžiť a neskúmať rozhovory a úryvky kníh. Skúmaním prešlo konkrétne 75 publikácii online denníkov či časopisov a tlačených novín. Tento počet vznikol na základe nasýtenosti dát. Články sa v mnohých prípadoch opakovali či rozoberali rovnakú

tému. Pre porozumenie odstránenia uvediem reálny príklad. *V decembri minulého roka, 41 ročný muž závislý na pervitíne z mestečka na Plzeňsku „liečil“ psychicky choré dieťa pervitínom a následne ho znásilnil.* Iba na túto konkrétnu situáciu bolo v priebehu týždňa napísaných viac ako 10 článkov, preto som sa rozhodla do svojho kódovania zaradiť iba jeden.

Ďalším krokom bolo riešenie duplicitných záznamov, ktoré boli identifikované na základe riešenia rovnakej problematiky alebo udalosti. Vďaka tomuto postupu bola zaistená presnosť a validita použitých dát v analýze. Analyzované médiá pochádzajú z obdobia rokov od 2021- aktuálny čas (apríl roku 2024). Zvolila som toto časové rozpätie najmä z dôvodu nedostatku článkov diskutujúcich jedincov závislých na pervitíne. Práve v roku 2021 bolo na túto tematiku vydaných najviac článkov. Táto skutočnosť by mohla poukazovať na narastajúci záujem verejnosti a médií o túto problematiku. Toto obdobie taktiež prezentuje obdobie po prvej veľkej karanténe corona vírusu, kedy bolo téma Covidu najviac diskutované v médiách. Pandémia priniesla do popredia rôzne spoločenské problémy, vrátane problematiky drogovej závislosti. Zmeny prišli nie len v spoločnosti, ale aj na drogovej scéne. Ako som uvádzala vyššie, terapeutické komunity zaznamenali po roku 2020 nárast klientov závislých na pervitíne o 20 % (Vlada.gov., 2022), čo jasne poukazuje na zmenu v problematike drogovej závislosti. Miešanie materiálov z rôznych časových období by mohlo skresliť výsledky a znejasniť prezentáciu aktuálnej reality. Taktiež moja práca nadväzuje na poznatky získané z nových výskumov, ktoré boli tvorené po roku 2020. Šlo o výskumy zaoberajúce sa obrazom aký médiá o užívateľoch pervitínu vytvárajú, s akými stereotypmi sa stretávajú, s akými menšinami či rasami je užívanie drog spájané, ale aj tým, ako sa líši realita od mediálnej reprezentácie užívateľov. Články som vyhľadávala na základe kľúčových slov vychádzajúcich z témy tejto práce, vyhľadávané boli výrazy : *Drogová závislosť, Pervitín, Metamfetamín, Závislosť na pervitíne, Amfetamín.*

Nasledovalo kódovanie získaných poznatkov podľa kódovacej knihy, ktorú som vytvorila na základe kódovacieho manuálu adiktologického centra. V tejto obsahovej analýze a aj v kódovaní bola jednotkou analýzy mediálny článok. Každý mediálny výstup, ktorý spĺňa kritéria výberu, týka sa pervitínu a jeho užívateľov, bol publikovaný v rokoch 2021-2024 a ide o článok z online alebo tlačených médií spravodajského charakteru, bol analyzovaný ako samostatná jednotka. Vyhľadávala som a kodovala výskyt stigmy , látky spomenuté v publikáciách, zameranie výstupov a iné. Viz tabuľka.

Názov premennej	Formát premennej	Hodnoty
Názov článku	Text	xxx
Dátum	00.00.2021-2023	00.00.2021-2023
Názov média	Text	xxx
Typ média	Kód	1-2
Informácie o zdroji	Kód	1-4
Štýl	Kód	1-3
Orientácia príspevku	Kód	1-3
Látky	Kód	1-9
Užívatelia	Kód	1-4
Etnicita	Kód	1-4
Zameranie	Kód	1-7
Ladenie titulku	Kód	1-5
Postoj článku	Kód	1-5

Tabuľka č.1

Ladenie titulku	
Výrazne pozitívne	1
Pozitívne	2
Neutrálne	3
Negatívne	4
Výrazne negatívne	5

Tabuľka č.2

Postoj článku	
Výrazne pozitívny	1
Pozitívny	2
Neutrálny	3
Negatívny	4
Výrazne negatívny	5

Tabuľka č.3 Zdroj: vlastné spracovanie

Hodnotiace kritéria, teda ladenie titulku a postoj článku som posudzovala na základe niekoľkých vopred definovaných kritérií. Keďže sa jedná o hodnotiace kódy, vyjadrujú pozitívny, negatívny alebo neutrálny postoj k užívateľom pervitínu, mohlo pri analýze prísť k subjektívnemu pohľadu na dané články. V prípade titulku som zohľadňovala, ako veľmi titulok využíva citovo zafarbené výrazy či stigmatizujúce, stereotypné označenia. V prípade

pozitívnych titulkov šlo o titulky, ktoré vyjadrovali pochopenie pre užívateľov, zohľadňovali potrebu liečby a pomoci. Postoj článku bol hodnotený na podobných kritériách ako titulok, zohľadnená bola v tomto prípade aj téma článkov, ako označuje užívateľov. Postoje pozitívnych článkov sa venovali najmä témam drogovej prevencie alebo príbehom užívateľov.

Posledným krokom pred samotnou interpretáciou výsledkov je kvantitatívna obsahová analýza, ktorá umožňuje skúmať texty a dáta pomocou numerických metód. Cieľom je kvantifikovať rôzne aspekty obsahu a identifikovať vzorce a trendy. Jednou z metód kvantitatívnej analýzy je výpočet frekvencie výskytu kódov. Po zakódovaní celého obsahu sa spočíta koľkokrát sa každý kód vyskytol a zamerala som sa na vzťahy medzi kódmi a ich výskytom. Nasleduje interpretácia výsledkov, kde je dôležité interpretovať výsledky v kontexte cieľov analýzy s ohľadom na obmedzenia použitej metódy (Neuendorf, 2002).

4.3. Analytický postup - kódovanie

Návykové látky sa v domácich médiách spájajú s extrémnou mierou nedôslednosti a veľmi častými faktickými chybami, ktoré sú od určitej úrovne médií menej časté. Prvým krokom bolo vytvorenie kľúčových slov, ktoré sú pre kódovanie nevyhnutelné. Kľúčové slová vytvorené pre kódovanie : *Téma (kriminalita, zdravotné problémy, sociálne aspekty...), látky (pervitín, heroín, konopné látky...), stigma (nepriprôsobiví, kriminálnici, problémoví...) a iné,*

Pomocou skúmaných kľúčových slov pre kódovanie bolo následne vytvorený kódovací rámec za pomoci a inšpirácie *Manuálu kódovania mediálnych výstupoch o návykových látkach a témach s nimi spojených: Užívateľská príručka*, ktorá bola vytvorená klinikou adiktológie. V rámci projektu, ktorý bol vytvorený originálny kódovací systém (manuál), ktorý bol overený v rámci pilotnej štúdie. Kódovací systém tvoria tieto premenné :

- 1) Identifikačné premenné (názov článku, dátum uverejnenia, názov média, typ média)
- 2) prvky informujúce o obsahu správy: zdroj (kto je autor, zameranie článku (primárne zameraný na drogovú problematiku), kategórie látok (o akých drogách je reč), informácie o užívateľoch, trestná činnosť (výroba, obchodovanie, distribúcia, násilné trestné činy, majetkové trestné činy atď.), drogová scéna (trendy v užívaní, charakteristika užívateľov, užívanie drog atď.), zameranie (drogová politika, primárna prevencia), celkový tón článku (pozitívny, negatívny, neutrálny) (Šťastná, Miovský, Novák, 2009).

Kódovanie naďalej prebieha systematicky a konzistentne s dôrazom na objektivitu. Záver výskumu predstavoval následnú analýzu získaných dát a vysvetlenie týchto dát a výsledkov získaných počas výskumu obsahovej analýzy. Daný výskum bol spracovávaný s účelom hlbšieho pochopenia tematiky užívania pervitínu a postojov verejnosti voči užívateľov prostredníctvom mediálnych obrazov.

5. Výsledky analýzy

V nasledujúcej časti tejto práce sa zameriam na prezentáciu výsledkov analýzy, ktorá bola popísaná vyššie. Analýza bola vykonaná s cieľom komplexne preskúmať a overiť predom formulované hypotézy v teoretickej časti práce. Formulované hypotézy :

Hypotéza 1: Užívatelia pervitínu budú v mediálnych výstupoch a diskusiách zobrazovaní rôznymi stereotypizujúcimi a stygmatizujúcimi pomenovaniami, ako napríklad, chorí, neprispôsobiví, mentálne nestabilní a iné. Taktiež budú v mnohých prípadoch opisovaní ako kriminálnici či jedinci nerešpektujúci zákon.

Hypotéza 2: Užívatelia pervitínu budú v mediálnych výstupoch a diskusiách v mnohých prípadoch spomínaní s určitou etnicitou či rasou, ako napríklad Rómovia, či iné.

Cieľom tejto analýzy bolo overiť či sa tieto hypotézy na základe skúmaných mediálnych výstupov, ktoré boli vybrané tak, aby reprezentovali rôznorodé mediálne zdroje a časové obdobie potvrdzujú alebo naopak vyvracajú. V nasledujúcich častiach podrobne rozoberieme výsledky analýzy pre každú hypotézu samostatne, aby sa zaistila prehľadnosti a zrozumiteľnosti. Reprezentované výsledky budú prezentované objektívne za pomoci štatistických testov a grafických vizualizácií. Všetky grafy použité v následnej časti boli vytvorené v Exceli autorom práce.

5.1. Hypotéza číslo 1

V tejto časti sa zameriame na preskúmanie či sa v analyzovaných mediálnych výstupoch vyskytovali stereotypizujúce a stigmatizujúce pomenovania užívateľov pervitínu. Analýza zahŕňa identifikáciu týchto pomenovaní a ich frekvenciu. Obsahová analýza nám umožňuje preskúmať mediálne zobrazovanie komplexnejšie, a tak prekročiť rámec jednoduchého počítania stereotypizujúcich pomenovaní. Ponúka nám hlbšie pochopenie kontextu, v ktorom sú tieto pomenovania používané, a to, aké širšie témy sa s problematikou užívania pervitínu spájajú. Tieto témy, aj keď nie sú priamo vyjadrené stereotypnými pomenovaniami, môžu hrať dôležitú úlohu v procese stigmatizácii užívateľov pervitínu. Pre kontext je dôležité poukázať aké témy a stigmatizujúce boli skúmané v rámci obsahovej analýzy. Čísla vedľa výrazov zobrazujú kód, pod ktorým boli analyzované.

Zameranie / téma	
Kriminalita	1
Zdravotné problémy	2
Príbeh užívateľa	3
Sociálne aspekty	4
Etnikum	5
Rasové spory	6
Drogová politika	7

Tabulka č.4

Stigma	
Chorí	1
Neprispôsobiví	2
Kriminálnici	3
Na pokraji spoločnosti	4
Problémoví	5
Škodcovia spoločnosti	6
Narkomani	7
Nestigmatizujúce	8

Tabulka č.5 Zdroj: vlastné spracovanie

Tieto výrazy či kódy boli vyhľadávané v 75 mediálnych výstupoch, v ktorých sa vyskytovali príbehy, opisy, či iné spomínania závislých na pervitíne.

Analýza frekvencie výskytu stigmy je v grafe zobrazená v percentách. Údaje o výsledkoch budem, teda uvádzať v percentách pre jednoduchšie pochopenie.

Analýza mediálneho zobrazovania závislých od pervitínu priniesla niekoľko zaujímavých zistení týkajúcich sa frekvencie výskytu stigmy. Výsledky jasne poukazujú na to, že užívatelia pervitínu sú v médiách často prezentovaní stereotypne a stigmatizujúcim spôsobom. Medzi najčastejšie používané stigmy či stereotypné výrazy boli :

Kriminálnici (23 %) - táto stigma spája užívateľov pervitínu s kriminalitou a násilím, čím posilňuje existujúce stereotypy o týchto jedincoch a zobrazuje ich ako nebezpečných a násilných jedincov.

*„Nenapraviteľný **kriminálník** Banda, ktorý už byl čtrnáctkrát soudně trestán u nás a jedenkrát v Anglii ... když už v 10 hodin dopoledne měl v sobě gram pervitínu a lahev brandy.“*

Narkomani (16 %) - tento výraz pre jedincov závislých na drogách zdôrazňuje ich závislosť a v kontexte ich vníma, ako slabé osobnosti neschopné kontrolovať svoje správanie.

*„Méně pervitínu na Vysočině. Dva **narkomani** dávali drogu třeba za odvoz autem, hrozí jim 10 let za mřížemi.“*

Problémoví (13 %) - tento stigmatizujúci výraz spája užívateľov pervitínu s rôznymi sociálnymi problémami, ako je napríklad chudoba, bezdomovectvo, nezamestnanosť či samotná drogová závislosť. Často pripisuje závislým jedincom sociálne problémy, ktorých súčasťou nemusia byť.

*„Podle místních tu bují i obchod s drogami včetně pervitínu a k tomu blízka ubytovna láká nejrůznější existence a **problémové** jedince.“*

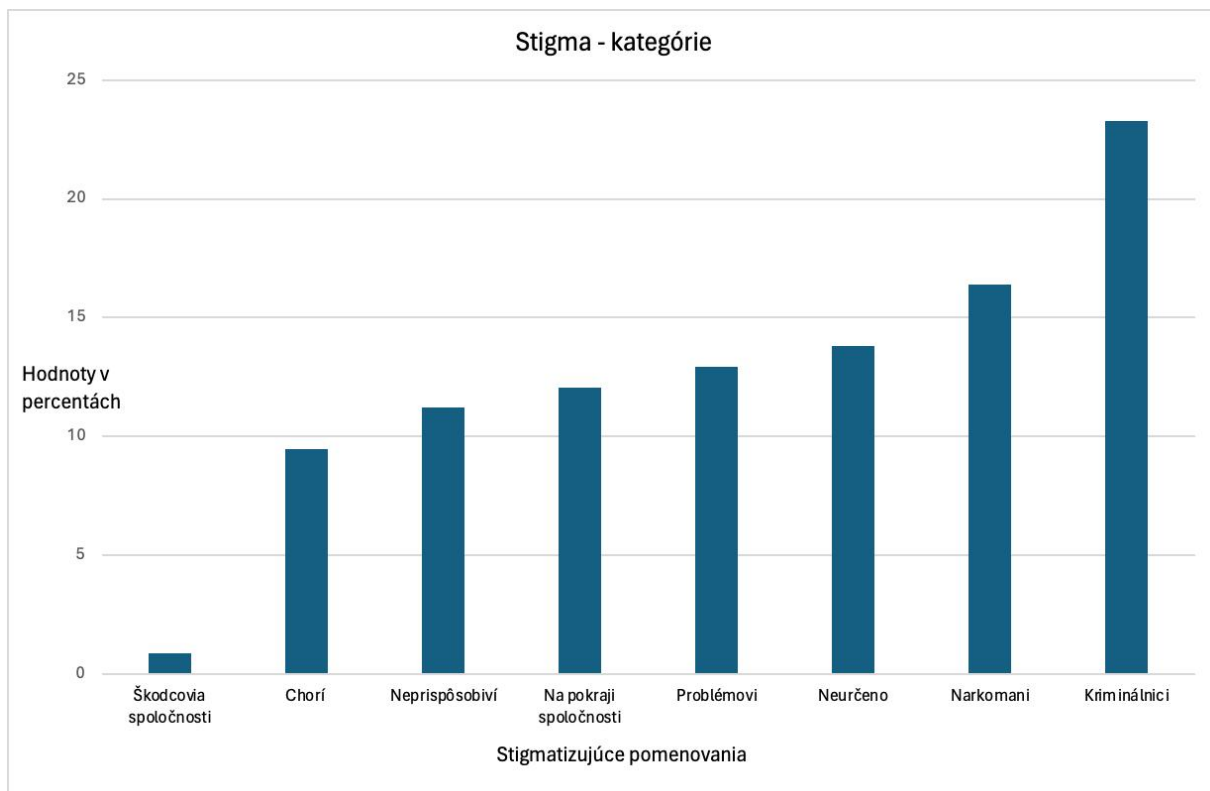
Nepřispôsobiví (11 %) - s výrazom nepřispôsobiví sa v spoločnosti spájajú jedinci, ktorých spoločnosť vníma ako jedincov, ktorí nie sú schopní prispôbiť sa spoločenským normám a očakávaniam.

*„Podobně jako třeba v Ústí nad Labem či Mostě tu problém s komunitou **nepřizpůsobivých**, hlavně Romů, rostl velmi dlouho a dlouhé roky sem majitelé bytů i úřady sestěhovali problémové nájemníky nejen z okolí, ale i ze vzdálených koutů Česka i Slovenska. Rostla kriminalita, nezaměstnanost, začal bujet alkohol a drogy a ke slovům přišli neonacisté.“*

Chorí (9 %) - označenie „chorí“ spája užívateľov pervitínu s mentálnymi poruchami a vníma užívateľov pervitínu ako chorých a jedincov potrebujúcich liečbu.

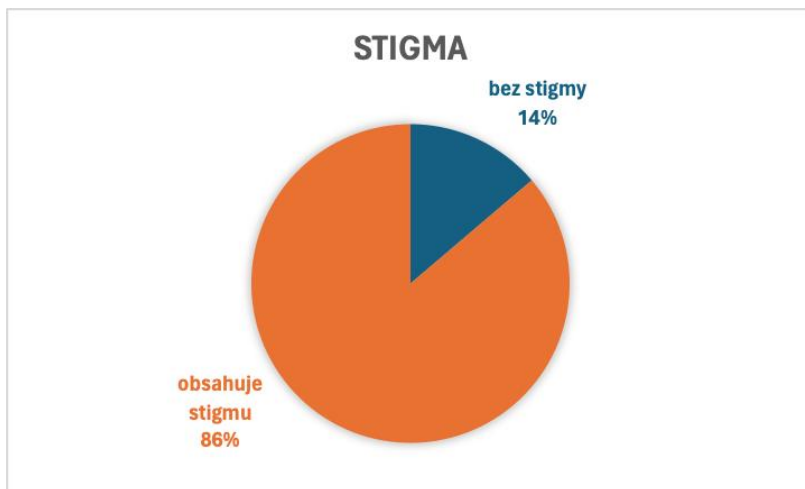
*„Je psychicky **nemocná** a zároveň velmi nebezpečná a extrémně agresivní.“*

Kategória „neurčené (bez stigmy)“ s 14 % predstavuje mediálne výstupy, ktoré sa voči užívateľom pervitínu nevyjadrujú stigmatizujúcim spôsobom. Tieto výstupy ukazujú užívateľov pervitínu neutrálne alebo sa zameriavajú na faktické informácie o problematike užívania pervitínu. Častokrát opisovali príbeh užívateľa či aktuálnu situáciu drogovej politiky.

Graf č.1 Zdroj : vlastné spracovanie

Aj cez to, že táto kategória predstavovala tretie najvyššie percento je dôležité poznamenať, že ak by sme spojili všetky ostatné stigmy, dostaneme sa k výsledku 86, 21% . To jasne demonštruje, že stigmatizujúce zobrazovanie užívateľov pervitínu v médiách výrazne prevažuje nad neutrálnym či nestigmatizujúcim zobrazovaním. Aj, keď existujú výstupy, ktoré sa voči užívateľom pervitínu nevyjadrujú stigmatizujúcim spôsobom, ich počet je relatívne nízky, a tak nedokážu prevážiť nad vplyvom negatívnych stereotypov a stigiem.

Graf č.2 Zdroj : vlastné spracovanie

Už na základe týchto výsledkov analýzy by sme mohli s istotou prijať hypotézu číslo 1, ktorá predpokladá, že užívatelia pervitínu budú v mediálnych obrazoch zobrazovaní rôznymi stereotypizujúcimi a stigmatizujúcimi pomenovaniami. Výsledky analýzy jasne poukazujú na to, že sa hypotéza napĺňa a stigmatizácia užívateľov pervitínu je v médiách rozšírená. Výsledky tejto analýzy ešte príjmem na ukázkach frekvencii tém spojených s užívateľmi. Ako som v úvode spomínala, nejde o jasnú stigmatizáciu, avšak zameranie článkov, môže mať taktiež vplyv na vznik stigmy.

Výsledky výskumu ukazujú, že užívatelia pervitínu sa spájajú s rôznymi témami z rôznych uhľov pohľadu, pričom prirodzene niektoré dominujú nad ostatnými. Najčastejšie sa vyskytujúce témy boli :

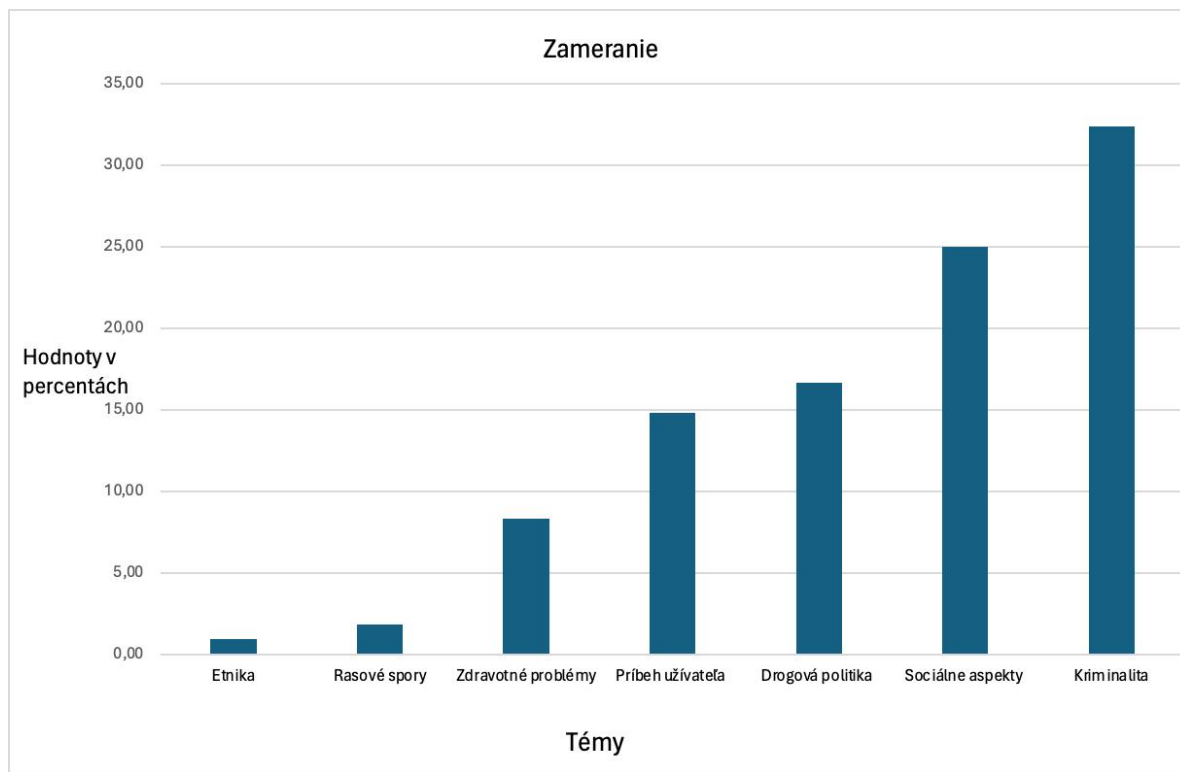
Kriminalita (32 %) - Táto téma spája užívateľov pervitínu s kriminálnymi aktivitami a násilím, väčšina článkov tejto témy rozoberala trestné činy ako distribúcia či výroba drog alebo trestné činy vykonané pod vplyvom pervitínu. Táto téma môže posilňovať stereotyp o užívateľoch pervitínu ako o nebezpečných.

Sociálne aspekty (problémy) (25%) - Mediálne výstupy sa zameriavali na rôzne sociálne problémy, s ktorými sa užívatelia pervitínu stretávajú. Opakovali sa témy ak chudoba, bezdomovectvo , sociálne vylúčenie či rozvrat rodiny.

Drogová politika (16%) - Články sa venovali otázkam súvisiacim s drogovou politikou, teda boja proti drogám, legislatívou či aj drogovou prevenciou.

Zdravotné problémy (8%) - Hlavným zameraním tejto témy bolo upozorniť na zdravotné rizika spojené s užívaním pervitínu, popisovali fyzické či psychické problémy, ktoré vznikli pri rizikovitom užívaní, závislosť, ale aj predávkovanie, ktoré môže pri nadmernom užití drogy nastať.

Zvyšné analyzované témy mali oproti zvyšným veľmi nízky výskyt. Téma rasových sporov sa opakovala iba dvakrát (2 %) a téma etniky iba raz (1 %).

Graf č.3 Zdroj : vlastné spracovanie

Pri analýze mediálneho obrazu v rámci frekvencie výskytu rôznych tém je dôležité poznamenať, že frekvencia tém sa môže líšiť v závislosti od typu mediálneho výstupu a jeho cieľového publika.

Výsledky analýzy poukazujú na to, že mediálne zobrazovanie závislých na pervitíne je komplexné a zahŕňa témy rôzneho typu. Ako môžeme v grafe vidieť dominujú témy kriminality a sociálnych aspektov (problémov), spoločne predstavujú až nadpolovičnú väčšinu, a to teda 57,41%. Tieto témy odrážajú negatívne stereotypy a stigmatizáciu, s ktorou sa užívatelia v spoločnosti stretávajú. Takéto zobrazovanie posilňuje vnímanie užívateľov pervitínu ako nebezpečných, neschopných a morálne neprispôsobivých. Taktiež ale môžeme vidieť, že výskyt tém, ako je drogová politika či príbeh užívateľa je taktiež častý. Tieto témy sa v ich kontexte snažia o komplexnejšie a humánnejšie zobrazovanie drogovej závislosti. V rámci týchto tém sa vyskytovali stigmatizujúce pomenovania menej často.

Aj cez to, že frekvencia výskytu tém v mediálnom obraze užívateľov pervitínu nebola priamo zahrnutá do hypotézy 1, výsledky analýzy nám prinášajú doplňujúci kontext a

umožňujú komplexnejšie posúdiť túto hypotézu. Analýza frekvencií tém ukázala, že v mediálnych výstupoch sú ovplyvnené negatívnymi stereotypmi a stigmatizáciou, keďže prevažujú témy s negatívnym podtónom. Aj na základe tejto analýzy by sme mohli prijať prvú vytvorenú hypotézu.

Na základe prác či výskumov, ktoré som využila v časti „Doposiaľ získané poznatky“, môžeme povedať, že sa výsledky zhodujú. Môžeme povedať, že stereotypné stigmatizujúce zobrazovanie závislých na pervitíne sa opakuje naprieč rôznymi krajinami, kultúrnymi pozadiami a sociálnymi skupinami. Užívatelia boli opisovaní ako kriminálnici, narkomani, neprispôsobiví či problémoví. Toto nám naznačuje, že stigmatizácia závislých nie je len lokálnym problémom Českej republiky, ale univerzálnym fenoménom, s ktorým sa stretávame na celom svete, v súvislosti s globálnou vojnou proti drogám. Je nutné s touto stigmatizáciou bojovať a hľadať vhodné riešenia, ako ju eliminovať, aby sme závislým jedincom pomohli k reintegrácii do spoločnosti a úspešnému boju so svojou závislosťou.

5.2. Hypotéza číslo 2

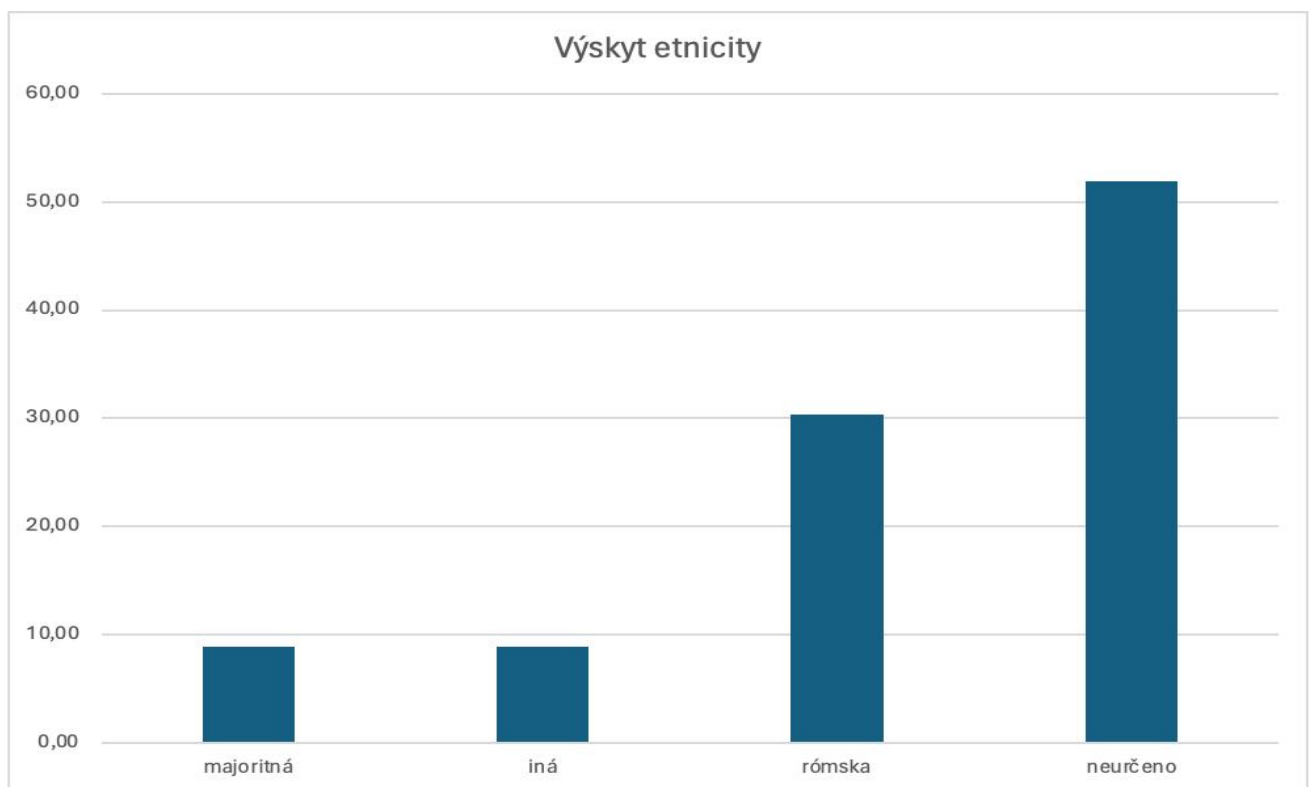
V nasledujúcej kapitole sa zameriame na výsledky obsahovej analýzy mediálnych výstupov týkajúcich sa užívateľov pervitínu. Cieľom následnej analýzy bolo preskúmať či sú v týchto mediálnych obrazoch spájania užívateľa pervitínu s určitými etnickými skupinami, napríklad s rómskou komunitou a aký je rozsah týchto asociácií. Na overenie tejto hypotézy som analyzovala frekvenciu výskytu etnických skupín v 75 mediálnych výstupoch, ktoré opisovali situácie a príbehy spojené s užívateľmi pervitínu. Okrem samotnej analýzy frekvencie som brala do úvahy aj pomer výskytu etnických stereotypov v porovnaní s podielom príslušných etnických skupín v populácii. Tento pomer som som vyrátala s pomocou chí kvadrát testu, ktorý bude popísaný nižšie. Analyzované boli následné kódy :

Etnicita	
Majoritná	1
Rómska	2
Iné	3

Tabulka č.6 Zdroj : vlastné spracovanie

Výsledky analýzy budú opäť opisované v percentách a rovnako aj v grafoch budú zobrazené percentami.

Na základe vykonanej analýzy môžeme čiastočne potvrdiť našu hypotézu, že užívatelia pervitínu sú v mediálnych výstupoch spájaní s určitými etnickými skupinami. V tomto prípade môžeme povedať, že v mediálnych reprezentáciach užívateľov pervitínu dominuje rómska etnicita (30 %), s výrazným odstupom nasleduje s rovnakým percentom majoritná skupina (9 %) a ostatné etnické skupiny, ktoré taktiež tvoria 9 %. Pod pojmom ostatné etnické skupiny sa skrývajú najmä jedinci ukrajinského a ruského pôvodu, ktorí boli v článkoch spomínaní. Tento jav mohol nastať v návaznosti na veľkosť Ruskej a Ukrajinskej populácie v Českej republike, kde predstavujú dve najväčšie národnostné menšiny. V značnej časti prípadov, konkrétne v nadpolovičnej väčšine (52 %), etnicita užívateľov pervitínu nebola v analyzovaných materiáloch spomenutá.

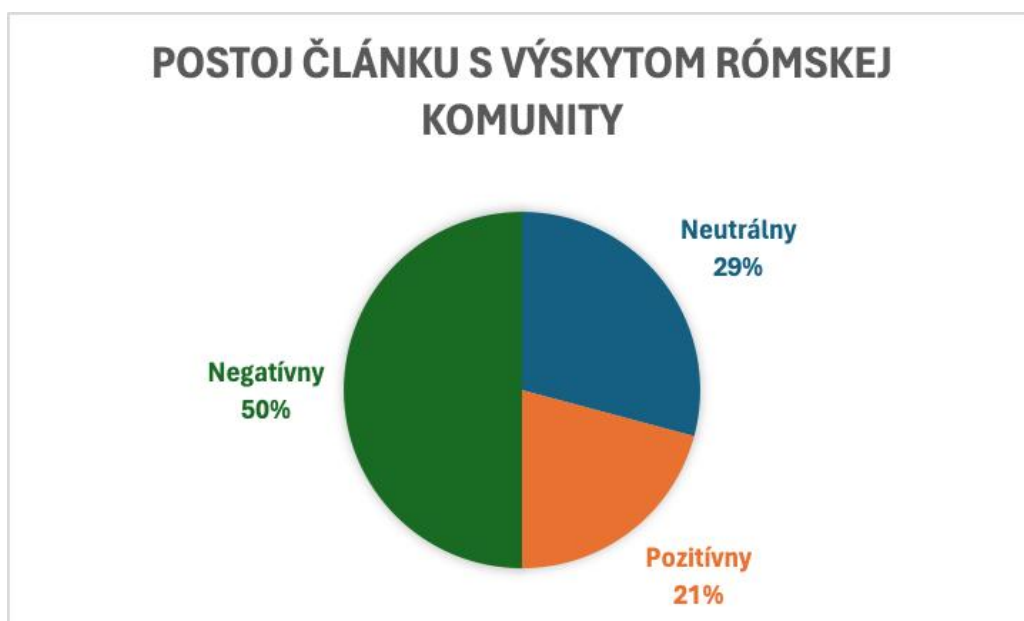

Graf č.4 Zdroj : vlastné spracovanie

V tomto prípade ide predovšetkým o Rómov, ktorí sú v porovnaní s majoritnou skupinou sú v mediálnych obrazoch nad reprezentovaní. Je však dôležité poznamenať, že takmer polovica analyzovaných materiálov neobsahovala informácie o etnicite užívateľa

pervitínu. To by mohlo naznačovať, že etnické stereotypy nie sú v mediálnych reprezentáciach tejto problematiky všadeprítomné. Na základe výsledkov tejto analýzy nemôžeme jasne povedať, že by médiá prispievali k šíreniu etnických stereotypov o užívateľoch pervitínu. Pre lepšie pochopenie toho akým spôsobom médiá ovplyvňujú vnímanie užívateľov pervitínu a etnických menším by bola potrebná hlbšia analýza mediálnych reprezentácií.

Pre hlbšie pochopenie som sa rozhodla ešte preskúmať postoje článkov, v ktorých boli rómovia spájaní s užívaním pervitínu. Z analyzovaných 75 článkov, ako som už vyššie prezentovala, bolo 24 článkov, ktoré spájali rómov s užívaním pervitínu. Rozhodla som sa týchto 24 článkov analyzovať na základe ich postoja. Analýza poskytuje nasledovné výsledky.

Graf č. 5 Zdroj: vlastné spracovanie

V grafe sú uvedené percentá, ktoré predstavujú tieto počty. Negatívne ladených článkov, ktoré spájali rómov s užívaním pervitínu bolo 12, čo tvorí presne polovicu. Neutrálnych bolo 7 a pozitívnych 5. Články s negatívnym tónom v mnohých prípadoch pripisovali výskyt pervitínu v lokalitách, v ktorých žili práve rómom. Prevládajúci negatívny tón v 50% článkov môže prispievať k stigmatizácii Rómov a posilňovaniu stereotypov o ich asociácii s kriminalitou a drogami. Aj keď existuje menšia časť článkov s neutrálnym a pozitívnym postojom, ich vplyv môže byť oslabený prevahou negatívnych zobrazení. Tieto zistenia zdôrazňujú potrebu kritického vnímania informácií o Rómskej menšine a užívaní drog v médiách.

Ako som už spomínala rozhodla som sa skúmať aj pomer výskytu etnických stereotypov v porovnaní s podielom príslušných etnických skupín v populácii. V tomto prípade som použila chi-kvadrát test. V stručnosti by som teraz opísal ako som pri tvorbe tohto testu postupovala. Prvým krokom bolo vytvorenie tabuľky, ktorá v jednom stĺpci obsahovala reálne hodnoty populácie rómskej etnicity a hodnoty majoritnej populácie. V druhom stĺpci sa nachádzali hodnoty získané z obsahovej analýzy. Tretí stĺpci obsahoval očakávané počty. Ďalej som vďaka štatistickým úkonom, ktoré ponúka excel vykonala chi-kvadrát test. Posledným krokom bolo tak vyhľadať p-hodnotu a posúdiť jej hladinu významnosti.

Tabuľka na výpočet chi-kvadrát testu

	Počet	Počet populácie	Celkový počet
Pozorované četnosti			
Rom	24	21691	21715
Majorita	7	10324104	10324111
Celkovo	31	10345795	10345826
Očakávané četnosti	0,065066337	21714,93493	
	30,93493366	10324080,07	
Chikvadrát test			0,0000000

Tabuľka č.7 Zdroj : vlastné spracovanie

Výsledky vykonaného chi-kvadrát testu v rámci tejto štúdií preukázali štatisticky významný rozdiel medzi podielom Rómov medzi spomínanými užívateľmi pervitínu v analyzovaných mediálnych výstupoch a podielom Rómov v populácii. Tento výsledok nám teda umožňuje s istotou zamietnuť nulovú hypotézu, ktorá mala nasledovné znenie : *Podiel Rómov medzi spomínanými užívateľmi pervitínu v analyzovaných mediálnych výstupoch je rovnaký ako podiel Rómov v populácii* . Jedným z dôvodov zamietnutia nulovej hypotézy je aj nízka p-hodnota. Vypočítaná p- hodnota je 0 a je teda nižšia ako zvolená hladina významnosti, ktorá predstavovala 0,05. P-hodnota vyjadruje pravdepodobnosť pozorovania daného

výsledku za predpokladu platnosti nulovej hypotézy (Holčík, 2015). Pre lepšie pochopenie to opíšem na tomto výskume. P- hodnota teda v tomto prípade indikuje, že nie je pravdepodobné, že by sme pozorovali takýto veľký rozdiel medzi podielom Rómov v mediálnej reprezentácii a v populácii, ak by bola nulová hypotéza pravdivá. Na základe tohto vykonaného testu môžeme opäť povedať, že rómska etnicita bola v mediálnych obrazoch nad reprezentovaná, v prípade, že prevalencia užívania pervitínu v oboch populáciách rovnaká, čo nemôžeme s presnosťou povedať. Taktiež by sme mohli usúdiť, že v článkoch, v ktorých nebola etnicita uvedená explicitne šlo práve o majoritu.

V porovnaní s predošlými výskumami na podobnú tému nemôžeme s istotou povedať, že mediálne zobrazovanie menšín v spojení so závislosťou na pervitíne je nadmerné aj v iných krajinách, existujú však signály, ktoré naznačujú podobné trendy. Z dostupných informácií môžeme usúdiť, že aj v iných štátoch sa menšiny spájajú s distribúciou a rizikovým užívaním častejšie ako majoritná "biela" populácia (Scarpi, 2016). Pozorujeme teda, že téma drog a závislostí je v médiách často spájaná s menšinami. Spájanie menšín s drogami vedie k ich stigmatizácii a diskriminácii a posilňuje sa tak stereotypné vnímanie menšín ako problémových skupín.

5.3. Iné zistenia

Okrem overovania hypotéz som sa v rámci výskumu zamerala aj na vedľajšie aspekty problematiky. Mojim cieľom bolo komplexnejšie pochopiť verejné vnímanie závislých na pervitíne a taktiež prehĺbiť zistenia. Rozšírená analýza zahŕňa skúmanie spájania pervitínu s inými návykovými látkami a aj nenávykovými závislosťami, ako sú napríklad gambling či závislosť na počítačových hrách. Toto skúmanie nám pomôže identifikovať kontext, v ktorom sa o pervitíne diskutuje. Ďalej som sa zamerala na skúmanie postoja prezentovaného v skúmaných článkoch. Zamerala som sa na preskúmanie postoja článkov k problematike drogovej závislosti rozlišovala som ich na neutrálny, negatívny (stigmatizujúci) a pozitívny (podporuje toleranciu a pochopenie voči užívateľom pervitínu). V poslednom rade som sa zamerala na pomerný podiel tém podľa stigmy. Vďaka tejto komplexnej analýze sme získali hlbší pohľad do problematiky závislostí na pervitíne a jej vnímania verejnosťou.

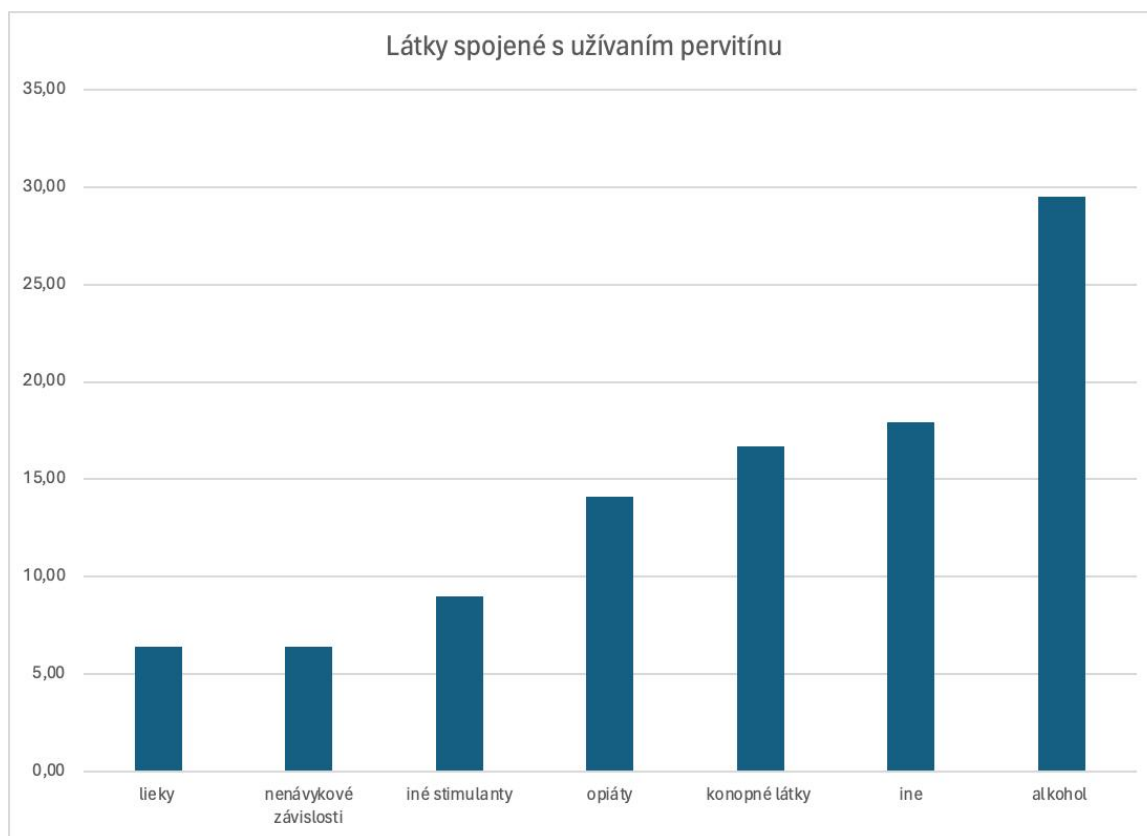
5.3.1. Spojitosť pervitínu s inými návykovými látkami a nenávykovými závislosťami.

Následná analýza bola založená na skúmaní frekvencie výskytu iných návykových látok a nenávykových závislostí v spojení s užívaním pervitínu v mediálnych výstupoch. Analýza má poukázať na fakt, že závislosť na pervitíne je v mnohých prípadoch sprevádzaná závislosťou alebo rizikovým užívaním aj iných látok. Výskyt pervitínu v skúmaných článkoch bol jedným z kritérií pre vodné dáta. Tým pádom bol pervitín spomínaný v každom analyzovanom článku, a preto ho nebudem porovnávať a analyzovať s ostatnými.

Látky	
Pervitín	1
Alkohol	2
Konopné látky	3
Iné stimulanty	4
Opiáty	5
Lieky	6
Nenávykové závislosti	7
Iné látky (halucinogeny, toulén)	8

Tabuľka č.8 Zdroj: vlastné spracovanie

Najčastejšie spájané látky boli alkohol (30 %), konopné látky (17 %) , opiáty - heroin (14 %) , iné stimulanty 9 %. Lieky a nenávykové závislosti zdieľali 6 % výskyt.

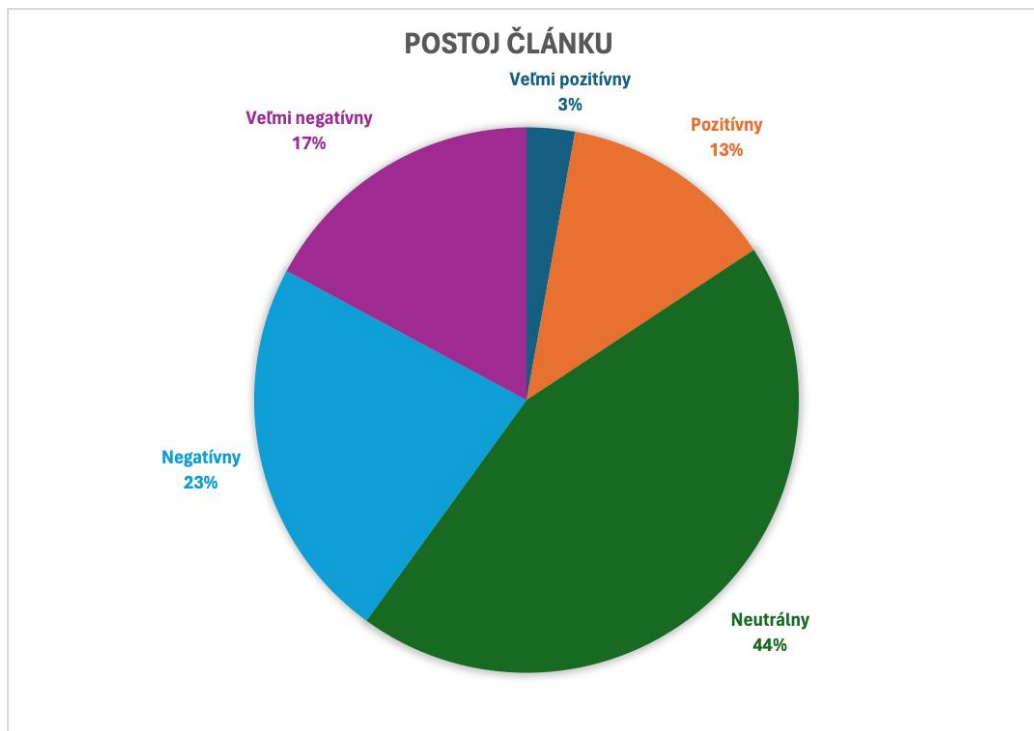
Graf č.5 Zdroj: vlastné spracovanie

Vo výsledkoch analýzy frekvencie výskytu môžeme jasne vidieť dominanciu alkoholu. Alkohol sa s užívaním pervitínu spája v takmer 30 % prípadoch čím naznačuje silnú súvislosť medzi týmito dvoma látkami v mediálnych reprezentáciach. Mohli by sme polemizovať, že častý výskyt alkoholu v tomto spojení môže byť na základe dostupnosti alkoholu a sociálnej prijateľnosti. Alkohol je v českej spoločnosti vnímaný ako sociálne akceptovateľná, zatiaľ čo pervitín predstavuje presný opak je nelegálny a stigmatizovaný.

Významný výskyt prezentovali opiáty (heroín) a konopné látky, to poukazuje na vnímanie týchto látok, ako sprievodných pri užívaní pervitínu. Menšie zastúpenie predstavovali lieky a iné stimulanty, čo by mohlo odzrkadľovať rozdiel v cenovej relácii medzi liekmi a pervitínom. Cena týchto látok tak môže byť pre užívateľov pervitínu príliš vysoká v porovnaní s ich preferovanou drogou, teda pervitínom. Analýza teda otvára otázku sociálne akceptovaných drog. Aj cez to, že alkohol má pri dlhodobom rizikovitom užívaní vážne negatívne vplyvy na zdravie a správanie jedinca, je v médiách často zobrazovaný v pozitívnejšom svetle ako pervitín.

5.3.2. Postoje prezentované v skúmaných článkoch

Analýza postojov reprezentovaných v mediálnych výstupoch o pervitíne bola vykonaná s cieľom preskúmať, akým spôsobom média prezentujú užívateľov a aké postoje k nim vyjadrujú. Táto analýza vychádza na základe predpokladu, že aj postoje prezentované v médiách môžu ovplyvňovať verejné vnímanie užívateľov pervitínu a prispievať k stereotypom a stigmatizáciám. Analýza postojov reprezentovaných v mediálnych výstupoch o pervitíne by taktiež mohla poskytnúť dôkazy na potvrdenie hypotézy, že užívatelia pervitínu budú v mediálnych výstupoch zobrazovaní rôznymi stereotypizujúcimi a stigmatizujúcimi pomenovaniami. Postoj článku je vlastne prezentáciou autorovho subjektívneho pohľadu na danú problematiku. Výsledky analýzy budú opäť prezentované v percentách.

Graf č.6 Zdroj: vlastné spracovanie

Tieto výsledky nám naznačujú, že postoje prezentované v skúmaných článkoch o pervitíne sú skôr negatívne ako pozitívne. 36% článkom prezentovalo negatívne postoje k pervitínu a jeho užívateľom, zatiaľ, čo iba 16% článkov prezentovalo svoje postoje voči danej téme pozitívne. Na základe tejto analýzy by sme mohli potvrdiť hypotézu, že jedinci závislí na pervitíne budú zobrazovaní negatívne a stigmatizovaní, avšak veľké percento článkov malo

viac menej neutrálny postoj k užívateľom pervitínu, a preto hypotézu nemôžeme s istotou potvrdiť ani vyvrátiť.

Pre porovnanie uvediem, ako je alkohol prezentovaný v médiách. Alkohol je v médiách prítomný takmer neustále. Stretávame sa ním v reklamách, spravodajstvo, na sociálnych sieťach a iných. Dalo by sa povedať, že pitie alkoholu je nám v médiách podsúvané či už ide o reklamu alebo obrázkoch, na ktorých sa vyskytuje. Pitie alkoholu v médiách jednoznačne nie je stigmatizované. Mladí čitatelia sú omnoho náchylnejší k opakovaniu správania, ktoré vidia na svojich obrazovkách.

Je však dôležité poznamenať, že aj v článkoch s neutrálnym postojom sa často objavujú stereotypy a predsudky o pervitíne a jeho užívateľoch. Tieto stereotypy a predsudky, nie sú vždy explicitne vyjadrené, môžu mať však negatívny vplyv na vnímanie užívateľov pervitínu. Aj keď prevaha neutrálnych postojov k užívateľom pervitínu môže naznačovať snahu o objektivitu, podtón negativity v mediálnych reprezentáciách užívateľov pervitínu je stále prítomný. Negatívne postoje článkov môžu taktiež priamo ovplyvňovať vnímanie závislého samého seba.

5.4. Limity štúdie

Táto štúdia má určité limity, ktoré je dôležité zohľadniť pri reprezentácii výsledkov. Jedným z limitom je veľkosť analyzovanej vzorky. Analyzovaných bolo 75 článkov, čo je pre podrobnejší výskum relatívne malá vzorka, avšak v rámci obmedzení bakalárskej práce je tento počet adekvátny. . Dôvodom bolo opakovanie tém, ktoré by ovplyvnilo výsledky obsahovej analýzy. Určité témy sa opakovali častejšie ako iné, čo mohlo viesť k tomu, že budú mať v analýze neprimeraný vplyv. Ďalším limitom je samotná metóda kódovania. Kódovanie obsahu sa môže jednoducho stať subjektívnym procesom a výsledky by sa mohli líšiť v závislosti od kódovacieho schématu a osôb vykonávajúcich kódovanie. V rámci obmedzení bakalárskej práce som analýzu spracovávala sama aj, keď viem, že by kódovanie malo štandardne vykonávať viac kóderov, ktorí by sa postupom času na vzorku zladili a data by boli menej subjektívne (Neuendorf, 2002, str. 132). To však v rámci bakalárskej práce nie je možné. Štúdia sa zamerala len na spravodajské články v online, ale aj tlačenej forme, a preto nezahŕňa iné formy médií, ako sú napríklad sociálne siete alebo „zábavný priemysel“ teda televíziu. To môže obmedziť celkový prehľad o tom, ako sú závislí od pervitínu zobrazovaní

vo všetkých médiách. Hypotézou pre ďalší výskum by mohlo byť, že televízne média budú užívateľov stigmatizovať viac ako relatívne neutrálne spravodajstvo. Odzrkadľuje iba to, ako sú užívatelia od pervitínu označovaní v spravodajských článkoch v online a tlačenej forme. Okrem týchto limitov štúdie je dôležité poznamenať, že táto štúdia je len prvým krokom k pochopeniu mediálnych prezentácií závislých od pervitínu, Na komplexnejší výskum by bolo potrebné väčšie množstvo dát a rozšírenie zameraní.

5.5. Implikácie a doporučenie

Na základe kľúčových zistení tohto výskumu by som na záver ešte rada predniesla pár implikácií a doporučení.

Médiá hrajú jednu z kľúčových rolí pri formovaní postojov širšej verejnosti, nie iba v oblasti závislých od pervitínu. Je dôležité, aby médiá dbali na citlivosť a objektivitu v svojich výstupoch. Namiesto neustáleho používania stigmatizujúcich výrazov a stereotypov, by sa médiá mali skôr zamerať na komplexné a informatívne zobrazovanie problematiky závislosti od pervitínu. Médiá by svoju silu vplyvu mali využívať na propagáciu dostupných možností liečby pre užívateľov a na prevenciu od závislostí ako takých. Taktiež by mohlo byť prospešné vytvorenie kódexu etického správania pre zobrazovanie stigmatizovaných skupín v médiách. Zvýšenie podpory pre nezávislú žurnalistiku, ktorá sa zameriava na problematiku závislostí a jej cieľom je priniesť pochopenie pre závislých jedincov a snažia sa o zlepšenie drogovej politiky v rámci prevencie a prístupu k zdravotným službám u závislých.

Záver

Ako tému svojej bakalárskej práce som si zvolila postoje verejnosti k užívateľom pervitínu, z toho dôvodu, že som si uvedomovala, že môj postoj k užívateľom drog celkovo je iný ako

bežný postoj vyskytujúci sa v spoločnosti. Chcela som zistiť či sa tieto rozdiely prejavujú aj v mediálnom zobrazovaní užívateľov pervitínu. Mojim hlavným cieľom bolo identifikovať a zhodnotiť ako mediálne výstupy prezentujú a diskutujú o užívateľoch pervitínu. Zamerala som sa na identifikáciu vzorov, stereotypov a predsudkov, ktoré sa v médiách vyskytujú v súvislosti s užívateľmi pervitínu. Tieto zistenia som následne chcela implikovať na potvrdenie alebo vyvrátenie vytvorených hypotéz .

H1 : Užívatelia pervitínu budú v mediálnych výstupoch a diskusiách zobrazovaní rôznymi stereotypizujúcimi a stygmatizujúcimi pomenovaniami, ako napríklad, chorí, neprispôsobiví, mentálne nestabilní a iné. Taktiež budú v mnohých prípadoch opisovaní ako kriminálnici či jedinci nerešpektujúci zákon.

H2 : Užívatelia pervitínu budú v mediálnych výstupoch a diskusiách v mnohých prípadoch spomínaní s určitou etnicitou či rasou, ako napríklad Rómovia, či iné.

V svojej práci som sa najskôr zamerala na teoretickú časť práce, v ktorej som sa snažila popísať kľúčové pojmy, ktoré nám pomôžu lepšie pochopiť komplexnú problematiku závislosti od pervitínu. Teoretický rámec práce som začala vysvetlením toho, čo to vlastne drogy a drogová závislosť sú, ďalej som sa zamerala na vymedzenie pervitínu spomedzi iných drog. Opisovala som jeho účinky, vznik, ale aj riziká jeho užívania. V neposlednom rade som opísala drogovú situáciu v Českej republike v minulosti ale aj v aktuálnom čase. Následne som vymedzila a popísala pojmy ako stigmatizácia a jej proces, vysvetlila som teóriu nálepkovania a predstavila som dôsledky stigmatizácie. V poslednej časti teoretickej časti som opísala médiá. Ich funkcie, vznik a vplyv, ktorý na spoločnosť majú.

Druhou časťou tejto práce je popis metodologického postupu tohto výskumu, ktorý bol založený na obsahovej analýze a následnom kódovaní získaných dát. Predniesla som podrobný postup tejto analýzy, kódovania a následného vyhodnotenia výsledkov.

Následovala prezentácia výsledkov analýzy. Analýza priniesla niekoľko zaujímavých zistení a taktiež potvrdila obe vytvorené hypotézy prezentované vyššie. Analýza poukázala na to, že užívatelia pervitínu sú v médiách často reprezentovaní stereotypným a stigmatizujúcim spôsobom. Boli spájaní najmä s témami ako je kriminalita, sociálne aspekty (problémy), či zdravotné problémy, ktoré dlhodobé rizikové užívanie prinieslo. Taktiež boli opisovaní stigmatizujúcimi výrazmi, ako napríklad kriminálnici, narkomani, neprispôsobiví a

problémoví. V rámci frekvencie výskytu menšiny v spojení so závislosťou od pervitínu analýza taktiež prijala hypotézu ale aj predošlé výskumy na podobnú tému. Výsledky analýzy poukázali na to, že rómska menšina je v mediálnych výstupoch v pomernom podiele v populácii nadreprezentovaná. Ďalej som sa v rámci rozšírenej analýzy pozrela na to, aký postoj zastávajú samotné mediálne výstupy.

Práca priniesla zistenie, že média prezentujú závislých jedincov skôr v negatívnom svetle, a tým môžu prehľbovať už existujúce stereotypy a urýchliť proces stigmatizácie jedincov závislých od pervitínu.

Bibliografie

1. Allport, G. O povaze předsudků. Obzor, sv. 58. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
2. Ball-Rokeach, S.J A L Defleur, M. Teorie masové komunikace. 1996. ISBN 9788071844204.
3. Becker, H. (1963). Outsiders: Studies in the sociology of Deviance. New York: Free Press. ISBN 00- 29021- 40- 5, Dostupné z : https://monoskop.org/images/2/2b/Becker_Howard_Outsiders_Studies_In_The_Sociology_Of_Deviance_1963.pdf [cit. 2024-03-14].
4. Bednařík, P.; Jiráček, J. A Köpplová, B.(2019). Dějiny českých médií. 24045. Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0553-3.
5. Beneš, V. A Drulák, P. Metodologie výzkumu politiky. SLON, 2019. ISBN 978-80-7419-283-8.
6. Berger, P. L. A Luckmann T. (1999). Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění. Překlad: Svoboda, Jiří. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80- 85959-46-1 Dostupné z https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/881617/mod_resource/content/1/Berger_Luckmann_Socialni_konstrukce_reality.pdf [cit. 2024-04-02].
7. Burton, G., Jiráček, J. Úvod Do Studia Médii. Barrister & Principal, 2003.
8. Centrum adiktologie, Psychiatrické klinika 1. LF UK a VFN v Praze - www.adiktologie.cz. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., TRESTNÉ ČINY OBECNĚ NEBEZPEČNÉ (HLAVA VII), 2023
9. Changeux, J-P. (1998). Drug use and abuse. Daedalus. Vyd. 127, č. 2, s. 145-165. Dostupné z : <https://www.jstor.org/stable/20027494> [cit. 2024-03-16].
10. Communicating “Rehabilitation” Policies on Drug Abusers in Indonesia. Online. Journal of Drug and Alcohol Research. 2022, roč. 11, č. 1. ISSN 2090-8334. [cit. 2024-04-24].
11. Corrigan, P. W. (1998). The impact of stigma or severe mental illness. Cognitive and Behavioral Practice, 5(2), 201-222. Dostupné z : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1077722998800060?via=ihub> [cit. 2024-03-24].
12. Corrigan, P.W., Wassel, A. (2008) : Understanding and Influencing the stigma of Mental Illness. Journal of Psychosocial Nursing and Mental health Services. Thorofare 46. č 1. s.42-48. ISSN: 0279-3695. Dostupné z : <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18251351/> [cit. 2024-03-14].
13. Corrigan, P., Watson, A. 2002. Understanding the impact of stigma on people with mental illness. : Official journal of the world psychiatric association [online].

World Psychiatric Association, 1(1), 16-20 Dostupné z:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1489832/> [cit. 2024-04-18].

14. Cruickshank, C.C. and Dyer, K.R. (2009), A review of the clinical pharmacology of methamphetamine. *Addiction*, 104: 1085-1099. Dostupné z :
https://www.academia.edu/201469/Cruickshank_C_Dyer_KR_2009_A_review_of_the_clinical_pharmacology_of_methamphetamine_Addiction_104_1085_1099 [cit. 2024-04-05]
15. Demetrovics, Z. (2015). Cultural Changes And The Changing Face Of Youth Subculture And Drug Use. Some Comparisons Between Western And Eastern Europe. *Pharmacodependences-Mechanisms, Clinical Aspects, Treatment*. s. 109-117. Dostupné z :
https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_B318BB66DC82.P001/REF.pdf [cit. 2024-04-09].
16. Divíšková, J. "Mediální obraz Romů versus Roma Rising." Diplomová práce, Univerzita Karlova. Fakulta humanitních studií, 2006. Dostupné z :
<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/5923/120006487.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [cit. 2024-03-25]
17. Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť. Európska správa o drogách. Lucemburk, 2022. ISBN 978-92-9497-745-8. Dostupné z :
<https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/2d48883c-ed1f-11ec-a534-01aa75ed71a1/language-en> [cit. 2024-03-16].
18. Finnemann, N. "Mediatization theory and digital media" *Communications* 36, no. 1 (2011): 67-89. Dostupné z : <https://doi.org/10.1515/comm.2011.004> [cit. 2024-04-04].
19. Goffman, E.. (2003) *Stigma: poznámky k problému zvládnání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství, Most (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-21- 0.
20. Goffman, E., 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall Inc. ISBN 0671622447.
21. Hartl, P. & Hartlová, H. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál ISBN : 9788073676865
22. Holčík, J., Komenda, M. (eds.) a kol. *Matematická biologie: e-learningová učebnice* [online]. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-8095-9.
23. Holsti, O.R. (1969): Content Analysis, in Lindzey, G.- Aronson, E. (eds.) *The Handbook of Social Psychology*. Reading: Addison-Wesley, s. 598-692.
24. Höschl, C. ; Libiger, J. A Švestka, J. *Psychiatrie*. Tigis, 2004. ISBN 8090013074.

25. Jiráček, J. A Köpplová, B. Masová média. 2. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0743-6. Dostupné z :
https://books.google.sk/books?hl=cs&lr=&id=GHZPDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA11&dq=JIRÁK,+Jan+a+KÖPPLOVÁ,+Barbara.+Masová+média.+&ots=qcXS1F94qr&sig=ctB4qY0bBOb-MxfCSIsW0Im2YTk&redir_esc=y#v=onepage&q=JIRÁK%2C%20Jan%20a%20KÖPPLOVÁ%2C%20Barbara.%20Masová%20média.&f=false [cit. 2024-03-13]
26. JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B.: Mediální studia a předmět jejich zájmu. [online]. Dostupné z :
<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/542/MEDIALNI-STUDIA-A-PREDMET-JEJICH-ZAJMU.html> [cit. 2024-03-28]
27. Kalina K. A Kolektiv. (2003) Drogy a drogové závislosti. 1. Praha: Úrad vlády České republiky, ISBN 80-86734-05-6. Dostupné z :
https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1648/742/drogy_a_drog_zavislosti_dill.pdf [cit. 2024-03-09].
28. Korytár, P., Motisová, E. A Čellár, P. (1999) Amfetamíny A Ich Analýza Kapilárnou Gc A Gc-Ms. Chemické Spisy., s. 6. Dostupné z :
http://www.chemicke-listy.cz/docs/full/1999_09_554-562.pdf [cit. 2024-04-01].
29. Kraus, B. A Hroncová, J. (2010). *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, ISBN 978-80-7435-080-1.
30. Liba, J. (2016) Zdravie, Drogy, Drogová Prevencia. Terminologický a výkladový slovník. Kega - Projekt. ISBN ISBN 978-80-555-1556-4. Dostupné z :
<https://www.unipo.sk/public/media/20179/J-LIBA-SLOVNIK-11-2-2016.pdf> [cit. 2024-03-09].
31. Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing stigma. *Annual review of Sociology*, 27(1), 363-385.
32. Mcquail, D. A Golding, P. *Communication theory and research*. 1. Sage Publications, 2005. ISBN 1-4129-1832-4. Dostupné z :
https://books.google.sk/books?hl=cs&lr=&id=Nm6YP9DRJWsC&oi=fnd&pg=PP1&dq=mcquail+2005&ots=AXh6o3MpPJ&sig=wLVjKS2ZvtY-Ta1qO4RnMPsXgkQ&redir_esc=y#v=onepage&q=mcquail%202005&f=false [cit. 2024-03-25].
33. McQuail, D. (2009). Editorial: EJC Symposium Special Issue. *European Journal of Communication*, 24(4), 387-389. <https://doi.org/10.1177/0267323109345714> [cit. 2024-03-25].
34. Mcquail, D. Úvod do teorie masové komunikace. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 432 s. ISBN 80-7178-200-9.
35. Mravčík, V.; Vařeková, Z. A Janíkova, B. (2022) Analýza situace v oblasti užívání návykových látek s důrazem na výskyt tzv. rizikového (problémového) užívání drog a jeho dopadů v Praze. Společnost podané ruce, o.p.s., s. 3-6. dostupné z :
https://www.praha.eu/file/3463379/Analyza_adi_situace_Praha_brezen_2022.pdf [cit. 2024-03-16].

36. Mühlpachr, P. Sociální patologie a sociální deviace. Fakulta veřejných politik v Opavě. 2019, s. 23-26. Dostupné z : https://is.slu.cz/publication/36884/Socialni_patologie_a_socialni_deviace.pdf [cit. 2024-03-25]
37. Nešpor, Z. Problém sociální. Sociologická encyklopedie. 2018, s. 1. Dostupné z : https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Probl%C3%A9m_soci%C3%A1ln%C3%AD [cit. 2024-04-02].
38. Neuendorf, K. (2002) The content analysis Guidebook. 233. Sage publications, ISBN 978-0-7619-1977-3.
39. Novák, T. O předsudcích. 1. 2002. ISBN 8072391194.
40. Ondrejko, P. (2009) Sociálna Patológia, Deviácia Alebo Anómia?*. Časopis pedagogika. 2009, s. 5-16. ISSN 2336-2189. Dostupné z : <https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1064> [cit. 2024-03-24]
41. Osvaldová, B. a kol.: Encyklopedie praktické žurnalistiky. 1. vydání. Praha: Libri, 1999. 255 s. ISBN 80-85983-76-1. s. 104.
42. Page, R. (2015). Stigma. In S. Lavalette & M. Mooney (Eds.), Handbook of critical social policy (pp. 463-480). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
43. Peterson, J. C., Gubrium, A., & Fiddian-Green, A. (2019). Meth Mouth, White Trash, and the Pseudo-Racialization of Methamphetamine Use in the U.S. Health Communication, 34(10), 1173–1182. Dostupné z : <https://doi.org/10.1080/10410236.2018.1471333> [cit. 2024-04-24]
44. Preiss, M. Cloningerova (2000). Teorie temperamentu a charakteru a klinická praxe. Psychiatrie, vol.4, s. 43-45, ISSN: 1211-7579; 1212-6845
45. Presl, J. (1995) Česká republika ve světě drog. Současná situace a vývojové trendy. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. str. 66-69
46. Rawstorne, P.; Cohn, A. A Hayen, A. Australian news media reporting of methamphetamine: an analysis of print media 2014–2016. Australian and New Zealand Journal of Public Health. 2020, roč. 44, č. 6, s. 468-475. Dostupné z : <https://doi.org/10.1111/1753-6405.13030> [cit. 2024-04-25]
47. Room, R. (2005), Stigma, social inequality and alcohol and drug use. Drug and Alcohol Review, 24: 143-155. Dostupné z : <https://doi.org/10.1080/09595230500102434> [cit. 2024-03-25]
48. Rychlíková, A. A Šplíchal, P. (2023). PIKO. 1. Deník Alarm,. ISBN 9788090871236.
49. Schutz, C., and M. F. Smout. “Effects of Positive versus Negative Framing on Stigma

- toward Individuals Recovering from Methamphetamine Use Disorder during Randomized Brief Video Exposure.” *Journal of Psychoactive Drugs* 56, no. 1 (2024): 88–96. Dostupné z : <https://doi.org/10.1080/02791072.2022.2149436> [cit. 2024-04-24]
50. Shachar, C.; Wise, T.; Katznelson, G. A Campbell, A.. Criminal Justice or Public Health: A Comparison of the Representation of the Crack Cocaine and Opioid Epidemics in the Media. Online. *Journal of health politics, policy and law*. 2020, roč. 45, č. 2, s. 211-239. ISSN 0361-6878. Dostupné z : <https://doi.org/10.1215/03616878-8004862>. [cit. 2024-04-25]
51. Siefert, K.J., Ezard, N., Christmass, M., Haber, P., Ali, R. and (2022), A clinical research priority setting study for issues related to the use of methamphetamine and emerging drugs of concern in Australia. *Drug Alcohol Rev.*, 41: 309-319. Dostupné z : <https://doi.org/10.1111/dar.13350> [cit. 2024-04-25]
52. Sochůrek, J. , Úvod do sociální patologie. Liberec TUL.. 2009, STR. 108 ISBN, 978-80-7372-448-1
53. Souhrn situace v oblasti nelegálních drog v ČR 2022. Online. 2022, s. 1-3. Dostupné z : https://vlada.gov.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/media/Priloha-k-TZ-2022-11-22-Zprava-o-nelegalnich-drogach_final.pdf. [cit. 2024-03-04].
54. Šťastná, L., Miovský, M., & Novák, P. (2009). Manuál kódování mediálních sdělení o návykových látkách a tématech s nimi spojených: Uživatelská příručka. Tišnov: Sdružení SCAN Dostupné z : <https://www.adiktologie.cz/file/441/manual-kodovani-cz.pdf> [cit. 2024-03-05].
55. Šubrt, J. (2001) “Dramaturgický Přístup Ervinga Goffmana: K Českému Vydání Goffmanovy Knihy ‘Všichni Hrajeme Divadlo’ / The Theatrical Approach of Erving Goffman: On the Czech Publication of Goffman’s Book ‘The Presentation of Self in Everyday Life.’” *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* 37, no. 2 (2001): 241–49. Dostupné z : <http://www.jstor.org/stable/41131620>. [cit. 2024-03-24].
56. Urban, L.; Dubský, J. A Murdza, K. Masová komunikace a veřejné mínění. 2920. Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3563-4. Dostupné z : https://books.google.sk/books?hl=cs&lr=&id=dqFgAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA7&q=URBAN,+Lukáš%3B+DUBSKÝ,+Josef+a+MURDZA,+Karol.+Masová+komunikace+a+veřejné+mínění.+2920.+Grada,+2011.+ISBN+978-80-247-3563-4.+oni+e&ots=tF6yPNAXmD&sig=-O2CuGwkn4zfAunAGz6v1rxUco&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [cit. 2024-03-13]
57. Watson, A. C., Corrigan, P., Larson, J. E., & Sells, M. (2007). Self-stigma in people with mental illness. *Schizophrenia Bulletin*, 33(6), 1312-1318 Dostupné z : <https://academic.oup.com/schizophreniabulletin/article/33/6/1312/1898943> [cit. 2024-03-24]

